

Συνέντευξη με τον κ. Μανουρά Εμμανουήλ
Κρήτη, Περβόλια Ν. Ρεδύμνης, Τ.Ε.Ι. Κρήτης (Παράρτημα Ρεδύμνου)
27 Απριλίου 2004

Ερευνητές συμμετέχοντες στη συνέντευξη:

Θεοδοσοπούλου Ειρήνη, Σπυρόπουλος Σπυρίδων

Ερ. Είμαστε σήμερα εδώ 27 Απριλίου του 2004 στα Τ.Ε.Ι. Μουσικής Τεχνολογίας στο Ρέθυμνο και έχουμε τη χαρά και την τιμή να είμαστε κοντά στον καλλιτέχνη κ. Εμμανουήλ Μανουρά.

Απ. Επίσης κι εγώ.

Ερ. Θα μας πείτε λίγο για το ξεκίνημα, για την πρώτη σας επαφή με τη μουσική.

Απ. Ναι. Εγώ το έχω βέβαια κληρονομικό. Δηλαδή ήτανε ο πατέρας μου λυράρης, αλλά δεν μου 'δειξε και ποτέ. Έφευγα από το σχολειό στο διάλειμμα και πήγαινα... επειδή ήταν το σχολειό κοντά στο σπίτι μας, ας πούμε, και πεταγόμεν, ας πούμε, στο σπίτι, και έπιανα τούτη λύρα δυο λεφτά, τρία λεφτά και έπαιζα έτσι εδά το λυράκι και την αμόλευα και πήγαινα στο διάλειμμα, να μπούμε μέσα στο σχολειό. Ε... μέχρι δεκατριών, δεκατεσσάρων χρονών, ετριγούνιζα και είχα μάθει μερικά σκοπουλάκια από δεκαέξι, δεκαεφτά χρονών, ας πούμε, άρχισα τις παρέες. Μετά που πήγα στρατιώτης και γύρισα έκανα γάμους, έχω κάνει εκατόν τριάντα πέντε γάμους στα Ανώγεια, στο χωριό μου μόνο, από το '48 έπαιζα και χωρίς να πάω στρατιώτης, ας πούμε, έπαιζα σε μερικούς γάμους, ας πούμε, εν πάσει περιπτώσει, οι φίλοι μου, ξέρω 'γώ, με προτιμούσανε, αλλά μετά που γύρισα απ' το στρατό, δεν είχενε και τόσο μεγάλη απήχηση, ας πούμε, το... η λύρα.

Ερ. Μέχρι το στρατό είχατε μάθει καλά να παίζετε λύρα;

Απ. Ναι. Έπαιζα από το στρατό.

Ερ. Πώς μάθατε;

Απ. Μόνος μου. Μόνος μου.

Ερ. Ακούγοντας δίσκους;

Απ. Κοίταξε να δεις, ότι κομμάτι μ' άρεσε, ας πούμενε, το... εχρησιμοποιούσα τη λύρα, ας πούμενε και το μάθαινα μ' ένα τρόπο λεπτό, μ' ένα τρόπο προσεχτικό να ιδώ, ποιο... ποιο παίξιμο μ' αρέσει καλύτερα, το μαλακό, το αδρύ, ας το πούμε έτσι, στη λέξη τη κρητική, αλλά κατέληξα, ας πούμε, στο μαλακό παίξιμο και στο συγκεκριμένο. Το '65 εκατεβήκαμε με το συχωρεμένο τον Ξυλούρη το Νίκο και ανοίξαμε ένα κέντρο στο Ηράκλειο το οποίο λεγόταν τότες «Καν - Καν» επειδή το 'χε ένας ταξιτζής από την Πελοπόννησο και είχενε πάθος με τους Ανωγειανούς λυράρηδες μας ελέει: «Εγώ θα σας ανοίξω ένα κέντρο να παίζετε κάθε βράδυ».

Ερ. Δικό σας ήταν το «Καν - Καν», δηλαδή. Το έχουμε ακούσει από διάφορους λυράρηδες αυτό.

Απ. Ναι, επήγαμε, επήγαμε... Το είχε ονομάσει αυτός «Καν - Καν». Ύστερα του λέω, «Μώρε συ το «Καν - Καν» τώρα δεν πάει με την Κρητική μουσική και το αλλάξαμε «Ερωτόκριτο».

Ερ. Μάλιστα.

Απ. Και παίζαμε εκεί πέρα. Όταν εκάναμε τα εγκαίνια, είχαμε δύο παρέες Ανωγειανές. Εγκαίνια, ας πούμε, το '65 είχαμε δύο παρέες Ανωγειανές. Και σ' ένα μήνα μέσα γέμιζε κάθε βράδυ. Στο χρόνο απάνω, ανοίγει η «Καλλιθέα», ανοίγει το «Άλσος», ανοίγουν τα «Ζαμάνια», ανοίγουν τέσσερα - πέντε κέντρα στο Ηράκλειο και γεμίζανε κάθε βράδυ. Πηγαίναμε στα γλέντια με τις παταρίες, με κάτι μεγαφωνάκια τόσα νε, τα φορτώνουμε, με συγχωρείτε στσι γαιδάρους, και τα πηγαίναμε στα χωριά αν επήγαινε ο δρόμος και πηγαίναμε και τα στερεώναμε με τις παταρίες, άμα δεν εξασθενούσαν οι παταρίες παίζαμε την Κρητική μουσική. Αυτήν την ταλαιπωρία δηλαδή είχαμε τότες. Ε, σιγά - σιγά εμπήκε ο Κρητικός κόσμος, να πούμενες, στο γλέντι τση λύρας. Κατεβαίναν από τις Μεσαρές, το Μαλεβίτσι, να πούμε, οι ανθρωποι κάθε βράδυ, παρέες χοντρές, παρέες... όμορφο γλέντι. «Γεια σου σύντεκνε», «Γεια σου συμπέδερε», «Γεια σου συγχωριανέ», και γίνονταν μια συμμετοχή να πούμενε καλής ποιότητας και στο χορό και στο φαί και στα πάντα, δηλαδή εχαίρισουν, γιατί εδά αυτά δεν υπάρχουνε, δυστυχώς. Μετά έφυγε ο Νίκος και πήγε έβγαλε την «Ανυφαντού», ένα ωραίο δίσκο, να πούμενε, τον οποίο... τον... άστο πως

ήτανε πρώτος, ας πούμενε, στο τραγούδι και στη λύρα, αλλά αυτή η «Ανυφαντού» είχενε κάτι μαντινάδες του πατέρα μου του μακαρίτη κι αυτουνού και τις χρησιμοποίησε στη Ζωοδόχου ... κάτω στο πηγούνι και παίζει και χτυπά του τράγου το κουδούνι και αυτό και τον εξητάνε στην Αθήνα. Μετά πήγα κι εγώ '80 - '90, '70 - '80, '82, '70 - '82 έπαιζα στην Αθήνα. Έκαμα σχεδόν ένα χρόνο, επήγα στη Γερμανία το '75 για δυο - τρεις μήνες κι έτσι συνεχίσαμε το επάγγελμα. Το χειμώνα στην Αθήνα, το καλοκαίρι στην Κρήτη. Και από 'κει και πέρα διαιωνίζεται τώρα η κατάσταση μέχρι σήμερα.

Ερ. Σ' αυτή τη διαδρομή σας είχατε κάποιο πρότυπο;

Απ. Τι πρότυπο;

Ερ. Κανέναν μουσικό που να θαυμάζατε παλιό, ένα παλιό λυράρη...

Απ. Ναι... ναι. Βέβαια. Ο παλιός λυράρης ήτανε, η μήτρα της Κρητικής μουσικής για μένα ήτανε, ας πούμενε, ο Χαρίλαος, ο Χάρχαλης, ο Λαγός, ο Ροδινός, ο Φουσταλιέρης στο Μπουλγαρί, ο Μπεξεβάνης στο λαγούτο και στο τραγούδι και μετά εβγήκε ο Σκορδαλός, ο Μουντάκης, ο Κλάδος, ας πούμε, είναι ο Σηφογιωργάκης, ο Γεράσιμος... ναι αυτούς όλους τους θαύμαζα, ας πούμε, διότι παίζανε μουσική παραδοσιακή. Οι σκοποί που βγαίνανε τότες, να πούμε, είχανε... είχανε σημασία, δηλαδή έμπαινε μέσα στην ψυχή του ανθρώπου διότι, εβγάνανε ένα σκοπό το χρόνο. Τώρα δυστυχώς εβγάνουνε το μήνα πέντε - έξι σκοπούς, οι οποίοι όπως και το τραγούδι το λαϊκό που ακούνε το Μπιθικιώτη προχθές και του λένε, «Πώς σου φαίνονται τα τραγούδια» λέει, «Δεν έχουνε λέξη». Δεν έχουνε λέξη. Δηλαδή Συννεφιασμένη Κυριακή το ακούς και σε ξεσηκώνει. Πάρε με στο τηλέφωνο, ας πούμενε, να στο πω πως είμαι στο σπίτι για δεν είμαι, χτύπησε την πόρτα και ξέρω 'γώ, αυτά είναι... με συγχωρείτε είναι μπουρίδια... που τα λέμε εμείς στα χωριά.

(Γελάει)

Απ. Ε, ναι... δεν έχει περιεχόμενο να σε συναρπάξει. Η Αλεξίου δε λέει τόσα να τραγούδια; Απροχθές μ' έκανε κι έκλαιγα, ας πούμενε. Είναι βέβαια η... ο άνθρωπος απού λατρεύω, ο άνθρωπος που παραδέχομαι και δε διστάζω να την ακούω πέντε ώρες, αλλά έχει πει ένα τραγούδι. Μία είναι η ουσία και

με τρελαίνει. Αυτό το τραγούδι με τρελαίνει, διότι έχει και ωραία κορώνα στη μουσική και ωραίες λέξεις. Δηλαδή, όταν παίζεις κάτι και δεν ξέρεις ποια είναι η αρχή, ποια είναι η μέση, ποια είναι η άκρη, ας πούμε, δεν μπορεί να το χωνέψεις μέσα σου. Πρέπει να δώσεις του ανθρώπου απού γλεντίζεις, απού έχεις θαμώνα, ας πούμε, απού σε παρακολουθεί, απού σε προτιμά. Το κομμάτι που θα το παίζεις να το νιώσει μέσα του, να το καθαρίσει, να πούμε, το κομμάτι, σκετοποιημένα και αν θες να κάνεις μια φαντασία μέσα, να πούμε, σωστή φαντασία, περισσότερο πιο καλό, αλλά αυτά τα κάνουνε λίγοι... λίγοι άνθρωποι, ας πούμε, τα κάνουνε, δηλαδή οι πρωτεργάτες, ακούμε το Σκορδαλό και το Μουντάκη και ξέρω 'γώ, αυτοί ήτανε ανεπανάληπτοι. Όπως και να το κάνουμε δηλαδή ήτανε ανεπανάληπτοι, αλλά ο καθένας θα πρέπει να παραδέχεται την ανωτερότητα του άλλου, όχι μόνο στη μουσική, όπου και να 'ναι. Και λούστρος ακόμη να 'σαι, ο άλλος μπορεί να σου τα βάλει πιο ωραία, να πούμε, και πρέπει να το πιστέψεις ότι αυτός το έβαψε πιο ωραία από σένα. Αυτός έπαιξε πιο καλά από σένα. Αυτός έκαμε εγχείρηση πιο καλή από σένα. Να το παραδέχσαι και να το... να το προτιμάς. Να το σέβεσαι, ας πούμε, να πεις πώς το 'κανε ο Μανουράς, πώς το 'κανε ο Σκορδαλός, κι έκανε κείνο το... α... αυτή τη φαντασία στο παίξιμο μέσα. Ο Σκορδαλός έγραφε δίσκους διαφορετικά στο στούντιο, οπωσδήποτε, διότι στο στούντιο μέσα οπωσδήποτε είσαι σφιγμένος. Δεν μπορείς να παίζεις όπως θα παίζεις στο γλέντι. Να πεις κι ένα γκρασί, ας πούμε, να βγεις στο κεφάλι εκεί πέρα πάνω κι όλα αυτά. Τότες γίνονται οι φαντασίες. Και λέω, «Παναγία μου, Παναγία μου. Τι επρόσθεσε αυτός ο άνθρωπος εκεί μέσα τώρα». Να πάρω το ντερό, να πιάσω τη λύρα, να την πολεμήσω, να ιδώ, α... και να το σιμώσω λίγο - λίγο. Αυτοί είναι οι καλλιτέχνες.

Ερ. Εδώ όλοι μιλάτε για φαντασίες. Τι εννοείτε λέγοντας φαντασίες;

Απ. Φαντασία είναι. Εν ώρα παιξίματος κάνεις μια γκορώνα στη λύρα πάνω στο δοξάρι, αυτό να πούμε, αλλά πρέπει να κολλήσει. Πρέπει να είναι νόστιμο αυτό το πράγμα που θα κάμεις. Να μην κάνεις παραφωνία. Δηλαδή να πηγαίνει... όπως τον άλλο που 'χει φωτογένεια, μπορεί να είναι και λίγο άσχημος ας πούμε και βγάλει μια ωραία φωτογραφία. Το ίδιο

πράγμα είναι και το παίξιμο της μουσικής. Όταν έχεις καλό δοξάρι, μπορείς να κάνεις κάτι στη λύρα στο κέφι απάνω, στην όρεξη απάνω, ας πούμενε, και να το θαυμάζεις και συ ο ίδιος, αλλά πρέπει να είναι μερακλήδες από κάτω να το παρακολουθήσουνε, που να σου πούνε, «Μπράβο μωρέ Σκορδαλέ, μπράβο μωρέ τάδε και τάδε και τάδε». Πρέπει να είναι μερακλήδες οι ανθρωποι, γιατί όταν δεν είναι μερακλήδες, ό,τι κι αν κάνεις, ό,τι κι αν παίζεις πάει...

Ερ. Υπάρχουν μερακλήδες και μη μερακλήδες;

Απ. Πώς δεν υπάρχουν; Παναγία μου. Εγώ στην Ιεράπετρα πήγαινα κι έπαιζα κι ήτανε συγκεκριμένα ένας άνθρωπος, ας πούμενε, ο οποίος ούτε χόρευε, ούτε τραγουδούσε. Κι επειδή ήξερα καμιά δεκαριά μαντινάδες, βαριές μαντινάδες, για δυστυχία, ας πούμενε. Μου 'πε ο άνθρωπος, να πούμενε, χίλια, δυο χιλιάρικα, τρία χιλιάρικα, τότες να πούμενε, ξερω 'γω και μου λέει, «Μανουρά, πες παιδιάρικες μαντινάδες να τις ακούσω μόνο», και καθόταν μέχρι το πρωί και άκουγε. Αυτό ήταν αυτουνού το... το χόμπι του, να πούμενε, ν' ακούσει, για το δυστυχή μαντινάδες. Και μια φορά είπα μία μαντινάδα και έπαιξε μια στο τραπέζι και ξεμάτωσε το χέρι του γιατί έσπασε το ποτήρι. Ένας σοβαρός άνθρωπος, ένας... ο βουβός μερακλής. Λέω: σαν μου παντήξει ο δυστυχής στο κλάμμα θα με βγάλει, γιατί θωρώ στα μάτια του και το δικό μου χάλι. Και κάνει έτσι λίγο και παίζει μια, να πούμενε, και κάνει μια με τα χέρια του και εξετίναξε, να πούμε, το αίμα, δεν τον ενδιέφερε το αίμα. Τον ενδιέφερε ο τρόπος που είπα τη μαντινάδα και η σημασία που είχε η μαντινάδα. Αυτοί είναι πολύ μερακλήδες και είναι καλύτεροι από τσι... από αυτούς που εκδηλώνονται. Δηλαδή, μπορεί να κάθεται ένας άνθρωπος, να χορέψει κάνα δυο φορές, να ξεσπουουλάρει και τελείωσε τώρα, ε; Ή να τραγουδήξει να πει πέντε, έξι μαντινάδες. Αυτός όμως κάθεται και γροικιά. Και σου λέει... αυτό. Αυτό μ' αρέσει να το γροικώ, να πίνω, να τρώω και να γροικώ. Αυτοί είναι οι λεγόμενοι βουβοί μερακλήδες. Και είναι χειρότεροι απ' τους άλλους. Γιατί ο άλλος εκδηλώνεται, ας πούμε, σου λέει, «Χόρεψα, τώρα, έδωσα ξέρω 'γώ, θα κάτσω τώρα και τελείωσε η υπόθεση». Και να μην ξαναχορέψει δε με νοιάζει. Αυτός όμως κάθεται όλη νύχτα και γροικάει. Ε, εγώ βέβαια... εγώ

πρέπει να πω και ερωτικές μαντινάδες γιατί είναι και οι κοπελιές... Και ξέρεις ότι ο καλλιτέχνης χωρίς να... χωρίς να είναι κατηγορία, χωρίς να είναι ψέματα, ο μερακλής καλλιτέχνης, εάν δεν είναι γεγλυκομένος, ερωτευμένος, δεν μπορεί να αποδώσει. Μα μπουζουξής είναι, μα ή τραγουδιστής είναι, μα ή λυράρης είναι, μα οτιδήποτε όργανο κι αν παίζει, αυτό το 'χει ο κλάδος των μερακλήδων καλλιτεχνών. Είναι και άλλοι λυράρηδες και άλλοι μπουζουξήδες που κοιτάνε το χρήμα. Σου λέει, αν δεν βγάλεις χρήμα, δεν έχω κέφι. Κακό. Δεν είναι αυτός μερακλής. Εγώ έκανα το επάγγελμα, δεν εψάχτηκα ποτέ μου. Δεν εξήτηξα ποτέ γλέντι. Έψαχνα να βρω μερακλήδες καλούς, κι αν ήθελα να βγάλω λεφτά, έβγανα. Αν δεν ήθελα να βγάλω, εκούρδιζα, ερχόντανε η αρμονία σωστή στ' αυτί μου, έβγανα το κέφι. Πάει και τελείωσε. Ούτε λεφτά εξάνοιγα, ούτε τίποτα, αλλά ήπρεπε να φλερτάρω και γυναίκα.

Ερ. Τι παίζατε έτσι για να προκαλέσετε το ενδιαφέρον μιας κοπελιάς που χόρευε; Τι θα της παίζατε;

Απ. Μαντινάδα. Μαντινάδα. Μια φορά μου λέει μια...

Ερ. Πάνω σε συρτό;

Απ. Σε συρτά. Η κοντυλιές το ίδιο κάνει, δεν έχει σημασία. Καθόμασταν και προσφώνούν σ' ένα κέντρο, ας πούμενε, και μου λέει μια ξανθιά, ένα μανεκέν, ας πούμενε, ξέρω 'γώ, λέει, «Μανουρά, πε μου μια μαντινάδα». Και βγαίνω απάνω και πιάνω τη λύρα κι έπαιξα ένα συρτό, ας πούμενε, ξέρω 'γώ, ύστερα γυρίζω στις κοντυλιές. Ξανανοίγει αυτή με τη μάνα της, ξανανοίγει αυτή, ξέρω 'γώ, να πω τη μαντινάδα. Και λέω, ξανθιά μαλλιά στην κεφαλή, μα θα τα ξεσκουλίσω, αν τύχει και μ' απαρνηθείς τρίχα δε θα σ' αφήσω. Και σηκώνεται κ έρχεται και μ' αγκαλιάζει και με φιλεί, να αυτά δέλουν οι γυναίκες. Όταν είναι ο καλλιτέχνης αποκρουστικός, και δεν δίδει σημασία, όχι πως θες να την πιάσεις γκόμενα, ας πούμενε, ή... αυτά... έρχεσαι απ' το γλέντι, ε... πολλές φορές έρχεται κι ένα τηλέφωνο, σου δίνει ένα τηλέφωνο. Εντάξει. Αλλά όχι κάθε βράδυ, ας πούμενε, αλλά... για να βγάλεις... Και δεν έπινα ποτέ πιστό. Σε γλέντι πιστό εγώ δεν έχω πιει ποτέ. Ήθελα να ελέγχω τον κύκλο μου, το γλέντι μου, αλλά ήπρεπε υποχρεωτικώς κάπου να ποντάρω, ας πούμε, για να βγάλω το κέφι. Ε,

λοιπόν, από 'κει και πέρα είναι το λεγόμενο μερακλήκι. Μην ακούς εσύ ότι το 70% τουλάχιστον οι καλλιτέχνες, αν δεν γεγλυκωθούνε, δεν μπορούν να αποδώσουνε. Μα ή λεφτά του θάνεις, είναι άλλη ώρα που θέλει τα λεφτά, εντάξει, αυτό είναι το γεγονός, αυτό είναι το γεγονός, αν σε φλερτάρει μια γυναίκα από κάτω και επειδή είναι πειρασμοί τώρα οι γυναίκες είναι πειρασμοί, ας πούμενε, στους καλλιτέχνες έχουν περισσότερη πρόσβαση, γιατί γλεντίζεις διακόσιους ανθρώπους και είναι εκατό γυναίκες, ας πούμε, και ξέρω 'γώ, δώσ' στη μια, δώσ' στην άλλη, άλλη σου κλείνει τα μάτια, άλλη σου κάνει έτσι, άλλη σου κάνει αλλιώς και δημιουργείται μια ατμόσφαιρα, να πούμε, ένας άνθρωπος, ή μια γυναίκα, δηλαδή άντρας ή γυναίκα, οι άνθρωποι, μπορεί να... μπορεί να στέσει το γλέντι όλο. Μια καλή χορεύτρια, μια μερακλήδικη γυναίκα ή ένας μερακλής άντρας, ένας χορευτής καλός, μπορεί να στήσει όλο το γλέντι και να βγάλει όλο το γλέντι στο κέφι, αρκεί να είναι και ο λυράρης καλός. Γιατί άμα δεν είναι ο λυράρης καλός, οι μερακλήδες άνθρωποι αποσύρονται από το γλέντι. Δεν... δεν μπορούν να γραιοκούνε, ας πούμενε, παράσιτα, παραφωνίες και ξέρω 'γώ, ενώ ο μερακλής άνθρωπος είναι επιλεκτικός. Θέλει να ακούσει, να ευχαριστηθεί.

Ερ. Στα Ανώγεια υπάρχουνε μαντιναδολόγοι καλοί;

Απ. Όλοι. Όλοι.

Ερ. Εσείς τι προτιμάτε να τραγουδάτε; Μαντινάδες σε τι πράγμα;

Απ. Σε κοντυλιές. Με κοντυλιές θέλω να τραγουδάω τις μαντινάδες.

Ερ. Γιατί;

Απ. Διότι, όπως σου είπα και προηγουμένως, ότι με την κοντυλιά η μαντινάδα τοποθετείται πιο καλά. Παρά με το συρτό.

Ερ. Συρτά περισσότερο δεν έχουν στα Ανώγεια; Παρά κοντυλιές;

Απ. Τραγουδούμε και συρτά, αλλά το επί το πλείστον, το 80% θέλουν κοντυλιές να τραγουδήξουνε στα Ανώγεια. Εγώ τους έχω ζήσει τόσα χρόνια, να πούμενες, σου λέει, εκεί που παίζεις τα συρτά και χορεύει να πούμε και ξέρω 'γώ, σου λέει «παίξε μας και μια κοντυλιά να τραγουδήξουμε». Με το συρτό επειδή είναι μια ολιά δύσκολο, ας πούμενε, εκτός σε παρείτσα, εκεί πέρα, να πούμενε, να τραγουδήσει συρτό. Πιάνει το

μικρόφωνο του λυράρη και τραγουδάν, να πούμενε, μαντιάδες μια ο γεις, μια ο άλλος, μια ο γεις, πέντε – δέκα λεφτά, να πούμε, μισή ώρα, και ξέρω 'γώ, και μετά πάει στρώνει πάλι το γλέντι του χορού. Είναι τα ήδη και έδιμα του κάθε τόπου, ας πούμενε. Ναι στη Στεία, ας το πούμενε, επαέ στο Ρέθυμνο, που έπαιζα, ας πούμε, ξέρω 'γώ, τότες τα παλιά χρόνια δεν επιάναν μικρόφωνο να τραγουδούνε. Δεν επιάνανε ποτέ μικρόφωνο να τραγουδούνε. Κάθονταν στο γλέντι και ολοκληρωνότανε το γλέντι, ας πούμε, με χορούς, με τις μαντινάδες του λυράρη και ξέρω 'γώ, για να πει άσε και τον κόσμο να τραγουδήξουν... Αυτό γίνεται μόνο στα Ανώγεια.

Ερ. Από τότε που μπήκαν τα μικρόφωνα βλέπετε αλλαγές στο πώς παίζεται η λύρα;

Απ. Κοίταξε να δεις, οπωσδήποτε είναι πιο ξεκούραστο. Πιο αποδοτικό. Όταν ξέρεις και φτιάξεις τα μηχανήματα καλά. Να μη σθουρίζουνε, να μην είναι στο διαπασών. Εγώ, ποτέ μου δεν είπε άνθρωπος ότι με ενοχλεί η λύρα σου. Μαλακά. Αλλά ήξερα και έφτιαχνα το μηχανήμα και δεν είχα και αξίας μηχανήματα, όχι. Δευτέρας κατηγορίας μηχανήματα. Και με βλέπει μια φορά η Κονιτοπούλου στη... η Ειρήνη στο... Κουμουντούρου που έπαιζα, λέει. Είχα ένα κατοστάρι μοντάγκο και εκατοπεννητάρια μεγάφωνα. Και μου λέει, «τι ακουστική, κυρ Μανώλη μουσική είναι αυτή», μου λέει, «τι είναι αυτό το πράγμα;», μου λέει. Λέω, «Ειρήνη, ξέρω και το φτιάχνω», της λέω. «Είναι κι ο τόπος παράξενος, καλός, βολικός. Ε, πάνε κι αγοράζουνε τετρακοσάρες, πεντακοσάρες, χιλιάρες. Αυτό θέλει να του βγάξεις φορτίο. Η πεντακοσάρα θέλει φορτίο. Θέλει δέκα μεγάφωνα, μικρόφωνα για να την εφορτώσεις. Με ένα μικρόφωνο που βάνεις στο τραγούδι και με ένα μικρόφωνο που βάνεις στη λύρα, δεν μπορεί να το θρεις, διότι είναι το μηχανήμα δυνατό και πρέπει να πας στο χιλιοστό απάνω για να βγάλεις τον ήχο που θες. Ενώ, άμα είναι μικρό, μικρής εντάσεως, το πας όπου θες.

Ερ. Κάτι λέγατε στον κύριο Μανώλη μου είπε. Ότι άλλαξαν κάπως τα πράγματα στον τρόπο που τραγουδούν σήμερα και γενικά μετά από τα μικρόφωνα...

Απ. Ναι, είναι ορισμένοι συνάδελφοι σήμερα οι οποίοι σκοτώνουν τη μαντινάδα, σκοτώνουν τη μαντινάδα, με τον εξής τρόπο. Λένε, ας πούμε, μια μαντινάδα: *Είναι καιρός που σ' αγαπώ, αυτό... αυτό παίζει ο σκοπός, ο σκοπός έχει αυτή την κλίμακα:*

Ταραριραρι...

(Τραγουδάει με ταραρι ένα σκοπό, κοντυλιά)

Θα πεις: *Είναι καιρός που σ' αγαπώ μα δε σου το 'πα 'κόμη.* (το λέει τραγουδιστά)

Ο άλλος λέει: *Είναι καιρός που σ' αγαπώ μα δε σου το 'πα 'κόμη.* (Το λέει κοροϊδευτικά).

Εκεί σκοτώνεις και τη μαντινάδα και το σκοπό και τα πάντα. Τι είναι αυτό δηλαδή;

Ερ. Να το πω διαφορετικά. Όταν παίζετε εσείς, παίζετε και το δοξάρι τραγουδάτε μαζί; Όταν θα πείτε μαντινάδα θ' αφήσετε το δοξάρι;

Απ. Εγώ έπαιζα στα Ανώγεια χωρίς μπασαδόρους, σε πολλούς γάμους και υποχρεωτικώς έπαιζα τη λύρα όταν τραγουδούσα, γιατί έπρεπε να παντρέψω τη φωνή μου με τον ήχο τση λύρας. Τώρα ακούω τα λαούτα και μπορώ να αφήσω το δοξάρι όπως το κάνουν και πολλοί, όλοι, σχεδόν. Μπασάρει ο άλλος, παίζει τα δαχτύλια, να πούμε, και παντρεύεις τη φωνή σου με τον ήχο του λαούτου.

Ερ. Ναι. Σε αυτή την αλλαγή έπαιξε ρόλο το μικρόφωνο; Που μπήκε το μικρόφωνο;

Απ. Το μικρόφωνο. Σου λέω, το μικρόφωνο είναι εξυπηρετικό. Δεν σε κουράζει. Πώς θα φωνιάξεις να πούμε χωρίς μικρόφωνο τη μαντινάδα, ποιος θα την ακούσει; Με πεντακόσιους ανθρώπους, με τριακόσιους ανθρώπους, με διακόσιους ανθρώπους. Δεν ακούγεται.

Ερ. Λοιπόν, να πάρουμε κάπως τα πράγματα με τη σειρά τους...

Απ. Εκτός, να είναι νύχτα. Να είναι νύχτα, σιγαλιά και να τραγουδήσει μια παρείτσα να γρικόσει, αλλιώς δε γρικόσει. Άμα κάνεις γάμο, ή γλέντια, πώς ν' ακούσεις, αν δεν υπάρχει το μεγάφωνο. Αλλά το μεγάφωνο και το μικρόφωνο εξυπηρετούνε και στον ήχο της λύρας, των οργάνων και στη φωνή. Σ' ακούει ο άλλος.

- Ερ. Ναι, σίγουρα.
- Απ. Αλλά κι αυτό θέλει την τέχνη του να το τραγουδήξεις. Εγώ, ας πούμε, δεν έχω καλή φωνή. Μπορεί να τραγουδώ σωστά, αλλά δεν έχω τη... την απαιτούμενη φωνή, ας πούμε, να κορωνίσω σε βαριά τραγούδια, ή ριζίτικα, κι όλα αυτά, αλλά προσπαθώ, να πούμε να παντρεύω τη φωνή μου μ' ένα σωστό τρόπο, όπως παίζω τη λύρα μου.
- Ερ. Μάλιστα.
- Απ. Μαλακά. Κατάλαβες; Η ένταση η μεγάλη αλλοιώνει τη μουσική. Εσείς θα ξέρετε καλύτερα από εμένα...
- Ερ. Ναι. Εμείς δεν το ξέρουμε πιο καλά από εσάς, αλλά τέλος πάντων καταλαβαίνουμε αυτά που μας λέτε.
- Απ. Εφόσον παρακολουθείτε και βγάνετε τα συμπεράσματά σας είναι αυτά... που σας ελέω.
- Ερ. Για πείτε μας τώρα, εκεί που είχαμε μείνει στο στρατό, μετά το στρατό, την πορεία σας, έτσι...
- Απ. Ε, στο στρατό είχα... όταν επήγα να περάσω από επιλογή, έλεγα από μέσα μου, «Ουφ, Θε μου, ας είναι και να με βάλουνε και αγγελιοφόρο μοτοσικλετιστή». Δεν ήξερα 'γω ούτε ποδήλατο. Άκου να δεις μια επιθυμία, ρε παιδί μου. Και πάμε στην επιλογή, πάει στο Ρέθυμνος. Ήρθαμε βέβαια πενήντα δύο Ανωγειανοί. Και περνούμε από επιλογή και βγάζω τη λύρα και πάμε και παίρνουμε δύο πρόβατα και τα πάμε εκεί σε μία ταβέρνα και τα κάνει οφτά, βραστά και πάμε και τρώμε και πάμε και παίρνουμε την παρέα με τη λύρα, είχαμε πομείνει καμιά εικοσιπενταριά Ανωγειανοί και πάμε στο Ρέθυμνο στην πλατεία και μας δώσανε το μισό Ρέθυμνος, τότες, το '51, '51. Και παίζαμε και χορεύανε να πούμε και ξέρω 'γω και μας χειροκροτούσαν οι ανδρώποι, τέλος πάντων. Και λέω, Παναγία μου, και πώς το κάνω να πάω αγγελιοφόρος μοτοσικλετιστής. Και όταν με περνίζουν από επιλογή, μου λέει ο γιατρός. Λέει, «ξέρεις αυτοκίνητο;» μου λέει. Λέω: «Όχι». Και πού να βρεθεί το αυτοκίνητο τότε σας; Λέει, «μοτοσικλέτα ξέρεις;». Λέω: «Ούτε μοτοσικλέτα, ούτε ποδήλατο», του λέω, «δεν ξέρω». Κι έγραφε αυτός, να πούμε. Ύστερα μας εβάλανε και κάναμε μιαν έκθεση εκεί πέρα, γράψαμε ο καθένας ότι αυτό, ε, και φεύγουμε. Και

μιας στιγμής έρχεται το χαρτί στα Ανώγεια, ‘Αγγελιοφόρος μοτοσικλετιστής’. Και λέω της μάνας μου, «Παναγία μου, Παναγία μου, ήκουσέ με ο Θεός», να πούμε, ξέρω ‘γώ, πέρασα, βέβαια, ωραία. Επήγα και εκπαιδευτήκα στο ποδήλατο πρώτα και μετά στη μοτοσικλέτα την Νόρτον και μετά στη Χάρλεϋ, στη Φάρα και βγήκα πρώτος στο λόχο. Και είχα ένα δείο συνταγματάρχη στο Γενικό Επιτελείο και μου λέει, «Πού θες να πας;». Λέω... Ήμουνα παντρεμένος τότες σας, ήμουνα παντρεμένος – «Θα πάω», του λέω «στην Κρήτη». «Θα σε στείλω στα Χανιά», μου λέει, «στα Σ.Ε.Μ. γιατί δεν έχει αλλού Σ.Ε.Μ., στο Ηράκλειο δεν έχει Σ.Ε.Μ. μόνο στα Χανιά». Κι έρχομαι στα Χανιά και κάνουμε διαγωνισμό και βγαίνω πάλι πρώτος και παίρνω τη μηχανή και βγαίνει είκοσιτέσσερις μήνες, επέρασα δερβέναγας.

Ερ. Επειδή ξέρατε λύρα;

Απ. Όχι. Δηλαδή στο στρατό, λέω, επέρασα δερβέναγας με τη μοτοσικλέτα. Πήγαίνα Αγιά, Μάλενη, Σούδα, Ακρωτήρι, δηλαδή επέραναγε η μέρα χωρίς να το καταλάβω.

Ερ. Αλλά να επιστρέψουμε λίγο στο θέμα της λύρας.

Απ. Και η λύρα, έπαιζα στο Κουμπέ στα Χανιά με το Μαρκογιάννη το Γιάννη. Είχα ένα καλό διοικητή, του λέω «άφησέ με να βγάλω ένα φράγκο», του λέω, «γιατί το παίζω με το άδειο χέρι της δραχμής». Λέει, μου λέει, «μωρέ διάολε», μου λέει, «μωρέ άφησέ με να πάω να παίζω το Σάββατοκύριακο εκεί πέρα μωρέ αγόρι μου να πάω να βγάλω μια σούπα». Και μ’ έφηνε. Μ’ έφηνε, ας είναι καλά, να πούμε, ο Σταγχομαρκάκης κι ένας Σταυρουλάκης. Μ’ αφήνανε και πηγαίναμε και κάναμε Σάββατοκύριακο εκεί πέρα στου Λευτέρη του Τζανιδάκη το μαγαζί και έτσι πέρασα μια ευχάριστη ζωή στο στρατό. Ευχάριστη ζωή.

Ερ. Για πέστε μας, μετά, με ποιους καλλιτέχνες συνεργαστήκατε;

Απ. Με δεκαπέντε – είκοσι, δεν θυμούνται και ποιοι ήτανε. Είχα ένα Χατζηβασίλη δέκα χρόνια, ας πούμενε, είχα τον... παίζω με τον Βασίλη τον Ευλούρη τώρα, μ’ ένα Νταμάρη, μ’ ένα Γκαδιανό, με το Μανιά, με τον Κακλή, με τον Μαρκογιάννη, όλους αυτούς συνεργάστηκα τώρα. Ε, και άλλους πολλούς, αλλά δεν τους θυμάμαι, τώρα.

Ερ. Ο χώρος... ο κύριος χώρος δράσης ο δικός σας ποιος είναι; Πού παίζετε δηλαδή κυρίως και σε ποιο...

Απ. Ε, το Ηράκλειο ήτανε. Το Ηράκλειο ήτανε, ας πούμενε, γιατί άμα μένεις στο Ηράκλειο έχεις μεγαλύτερες προσβάσεις, ας πούμε, γνωριμίες, όλα αυτά σε βρίνει ο άλλος πιο εύκολα. Ε, έκαμα και στο Ρέθυμνο σε πάρα πολλά γλέντια. Στα χωριά δεν έχω κάνει πολλά γλέντια, αλλά εδώ στο Ρέθυμνο, στο Αμάρι, ας πούμε έχω κάνει πάρα πολλά γλέντια, και δω στο Ρέθυμνο στα κέντρα μέσα. Παλαιότερα. Αλλά η πολύ δουλειά έγινε στο Ηράκλειο. Ύστερα πήγαινα και εφτά - οχτώ χρόνια στη Σητεία. Είχα γνωρίσει εκεί πέρα καλούς ανθρώπους και... ε, με προτιμούσανε, τέλος πάντων. Είχα κι ένα... ένα... πώς να το πω... μια κλίση στα καλαμπούρια, εμιμόμουνα καλαμπούρια ωραία, κι έλεγα εγώ των ανθρώπων, και ξέρω 'γώ, κι εγελούσανε, ξέρω 'γώ, μιμούμουν, ας πούμε, ορισμένους ανθρώπους που λέγανε ωραίες ιστορίες, κι έτσι ήκανα. Έχω γράψει και cd με ιστορίες, είκοσι οχτώ ιστορίες μέσα, και παίζω μουσική, σκέτη, και χαμηλώνει η μουσική και λέω την ιστορία και τρακάρανε και τρία - τέσσερα αυτοκίνητα που είχανε πάρει το cd... Ανάδεμά σε Μανουρά και τρακάρανε από τα γέλια, μου λέει, τρακάρανε το αυτοκίνητο. Λέω «ίντα να σας κάνω εγώ; Όταν οδηγάτε να μη μ' ακούτε».

(Γελάνε)

Ερ. Όταν μετακινιόσασταν από περιοχή σε περιοχή διαφοροποιούσατε κάτι, αλλάζατε κάτι στο ρεπερτόριό σας, στο παίξιμό σας;

Απ. Όπως με βλέπεις...

Ερ. Δηλαδή από το Ηράκλειο στο Ρέθυμνο, στη Σητεία;

Απ. Ναι, βέβαια! Άλλο παίξιμο θέλει το Ηράκλειο, άλλο παίξιμο θέλει στη Στεία, άλλο παίξιμο στο... εδώ. Οι άνθρωποι ξέρετε, εμείς, εκαδιζανε και τρώγανε και πίνανε κι έπαιζε ο λυράρης διάφορα ριζίτικα μέχρι να φάει ο κόσμος και ξέρω 'γώ, και έβγαινε στο κέφι, όταν ήπρεπε χόρευε και γλεντούσε. Ενώ στη Στεία φερ'ειπείν την ώρα που έπρεπε να βγει στο... δεν χορεύανε. Χωρίς να φάνε, χωρίς να πιούνε. Είναι, ας πούμενε, αυθόρμητο μερακλήχι. Επαέ ο άνθρωπος είναι σοβαρός, ας το πούμε έτσι, στο γλέντι του, στη ζωή του, σου λέει, «ίντα θα σηκωδώ να χορέψω» και το βλέπω κι

εγώ σωστό «χωρίς να φάω και χωρίς να πιω»; Πρέπει να φας, να πιεις, να βγεις στο κεφάλι απάνω...

Ερ. Στο Ηράκλειο;

Απ. Στο Ηράκλειο κι αυτοί σχεδόν σαν τους Στειακούς είναι. Αυθόρμητοι. Πριν φάνε, πριν αυτό, λέει, «Παίξε να χορέψουμε» και ξέρω 'γώ. Είναι ανάλογα που θα αναμιχτείς.

Ερ. Ζητάγανε κάτι ιδιαίτερο εδώ στο Ρέθυμνο; Τι ζητάγανε περισσότερο;

Απ. Εδώ στο Ρέθυμνος εθέλανε μια συγκεκριμένη μουσική. Δηλαδή σωστή μουσική, να χορέψουνε γιατί είχενε το Ρέθυμνος, μερκλήαδες εδώ, και καλούς χορευτάδες και μερακλήδες. Ακουστικά, ας πούμενε, να χορεύανε οι άνθρωποι, ηθέλανε να σ' ακούσουν, ας πούμενε. Κριτές ωραίοι. Κριτές ωραίοι.

Ερ. Ζητάγανε περισσότερο συρτά ή...;

Απ. Συρτά, συρτά, συρτά. Εδώ... εδώ στο αυτό είναι συρτός, μαλεβιζιώτης. Στο νομό Ρεθύμνης, ας πούμενε, ήτανε συρτός, μαλεβιζιώτης. Και στα Ανώγεια, δεν υπήρχε άλλο πράγμα μόνο το συρτό, το Μαλεβιζιώτη. Και πότε -πότε και κανέναν τοπικό πηδηχτό, τον δικό μας. Κατάλαβες; Συρτά, μαλεβιζιώτη. Συρτά, Μαλεβιζιώτη. Ενώ στη Στεία έπαιζα και καλαματιανά, κι έπαιζα και νησιώτικα κι έπαιζα και διάφορα άλλα πράγματα, ας πούμενε.

Ερ. Νησιώτικα παίζετε;

Απ. Ναι.

Ερ. Τι νησιώτικα παίζετε;

Απ. Παίζω μια δεκαριά κομμάτια τα οποία τα έχω επιλέξει. Το Αρμενάκι, τα Μάτια σαν και τα δικά σου, το Λουλουδάκι, ε... δεν θυμούμαι άλλα, πολλά.

Ερ. Του Κονιτόπουλου δηλαδή...

Απ. Του Κονιτόπουλου. Ναι. Παίζω δεν τα θυμούμαι τώρα. Άμα δεν τα παίζω, δεν τα θυμάμαι.

Ερ. Είχατε γνωρίσει τον Κονιτόπουλο;

Απ. Αμέ.

Ερ. Τον Γιώργη;

Απ. Τον Γιώργη. Στη Στεία τον είχα γνωρίσει.

Ερ. Τον Χατζόπουλο;

Απ. Χατζόπουλο όχι.

Ερ. Τον Κουκουλάρη;

Απ. Λυπούμαι για τον Κουκουλάρη. Δεν τον εγνώρισα. Τον άκουγα, αλλά δεν τον εγνώρισα. Και είχα κάνει και συνεργασία στη Σουλτανίνα της Σητείας, έχω παίξει τέσσερις φορές κι έκανα μια συνεργασία με τη Γλυκερία, με τον Καλογιάννη άλλη μια συνεργασία, με τον Κονιτόπουλο άλλη μια συνεργασία και με την Σακελλάριου άλλη μια συνεργασία και μάλιστα είχαμε πάει στο Χαμέζι, είναι η μάνα της από το Χαμέζι, και πήγαμε σε ένα καφενέ - εγώ με τους Χαμεζανούς είχα πολλές φίλες, είναι πολύ μερακλήδες οι Χαμεζανοί - και πήγαινε να γυρέψει ένα γαϊδουράκι η Σακελλάριου και εγύρισε το σομάρι, αλλά εάν δεν εστροφογυρίζομαν να πάω να την πιάσω ήτανε πέτρες από κάτω και ήθελε γίνει ψίχλα. Δεν είχε εκαβαλικέψει και πήγε κι έκατσε να πούμε και γύρισε το σομάρι έτσι κι έκανε τα χέρια της έτσι... Ίντα μωρέ κάνεις, της λέω, τώρα; Λέει «πανάθεμά το» μου λέει «το σομάρι» και ξέρω 'γω...

(Γέλια)

Ερ. Από το Γιώργο Κονιτόπουλο τι σας έχει έτσι μείνει;

Απ. Δεν εκουβεντιάσαμε με τον Γιώργο ιδιαίτερα, ας πούμε, δεν εκουβεντιάσαμε. Είχε ένα φίλο Κοσκίνη και ξέρω 'γώ, και μου 'λεγε ορισμένα πράγματα ας πούμε πέρα απ' τη μουσική κι όλα αυτά, 'ντάξει, την παραδοσιακή μουσική, τον εθαύμαζα όμως διότι είχε ένα ταλέντο... καλό απάνω στο βιολί, είχε... ερμήνευε ας πούμε την παράδοση, ερμήνευε την παράδοση σωστά. Γιατί όλοι δεν ερμηνεύει δα την παράδοση σωστά.

Ερ. Κάποια κομμάτια που τα είχε πάρει έτσι και τα 'χε κάνει... κρητικά είναι και τα 'χε κάνει...

Απ. Ε, αυτά είναι έντεχνα, έντεχνα είναι αυτά. Η μαντινάδα σήμερα έχει υπεροχήν. Βγαίνουνε σήμερα πολύ καλές μαντινάδες. Σκοποί δεν βγαίνουνε καλοί, σκοποί δε βγαίνουνε καλοί.

Ερ. Γιατί συμβαίνει αυτό;

Απ. Ε, δεν ξέρω.

Ερ. Είναι πιο δύσκολό να φτιάξεις σκοπό μήπως;

Απ. Ναι. Οι παλιοί βγάλανε κάθε χρόνο, κάθε δύο χρόνια ένα σκοπό, αλλά έπιανε τόπο. Είναι δυνατόν ν' αγνοήσει κανείς το Ροδινό; Είναι δυνατόν ν' αγνοήσει κανείς του Μουντάκη τα κομμάτια, του Σκορδαλού τα κομμάτια Μόνο εκείνος π' αγαπά; Πώς να το αγνοήσεις αυτό το πράμα; Δεν έχουνε καμιά συγγένεια με τα σημερινά. Χωρίς να θέλω να θίξω κανέναν και βάζω και τον εαυτό μου μέσα, εγώ δεν έχω ωραίους σκοπούς, εγώ ό,τι και να ντακάρω κόλλαγα στον Σκορδαλό να πούμενε, ό,τι και να ντακάρω κολλάω στον Σκορδαλό. Και λέω ρε γαμώτι την πίστη του μέσα ν' αλλάξω άλλο δρόμο, ποιο δρόμο ν' αλλάξω αφού μ' αρέσει αυτή η μουσική; του Λαγού, του Ροδινού, του Σκορδαλού, του Μουντάκη, αυτά μ' αρέσουνε εμένα πώς θ' αλλάξω άλλο δρόμο, να πούμενε. Και αναγκάστηκα να κάνω τον εκτελεστή της παραδοσιακής κρητικής μουσικής και αυτά που έπαιξα εκεί κάτω στο στούντιο σήμερα, αυτά είχα σε όλη μου τη καριέρα και μια δεκαπενταριά-είκοσι κομμάτια ακόμα χορευτικά, μερακλίδικα κι ωραία.

Ερ. Δικά σας κομμάτια φτιάξατε;

Απ. Ε;

Ερ. Δικά σας κομμάτια φτιάξατε.

Απ. Έχω πέντ' έξι κομμάτια δικά μου 'ντάξει, ε...

Ερ. Πότε τα βγάλατε αυτά;

Απ. Από το '77, έχω βγάλει να πούμε σου λέω, αλλά αυτό μ' εμπόδιζε, αυτό το πράγμα μ' εμπόδιζενε και λέω πώς να βγάλω 'γω ένα κομμάτι να είναι καλύτερο απ' του Θανάση του Σκορδαλού, καλύτερο απ' του Μουντάκη, καλύτερο από του... Λαγού, καλύτερο απ' του Ροδινού; Και στενοχωριόμουνα. Ε, να κάτσω τώρα να τυραννούμαι πέντε χρόνια να βγάλω ένα σκοπό; Να ντακάρω τη μία νότα να κουτουλάω στο Σκορδαλό, να ντακάρω την άλλη νότα να κουτουλάω στο Ροδινό, να ντακάρω την άλλη νότα να κουτουλάω στο... στον Λαγό. Μα τι γίνεται δηλαδή; Μου λεν να πούμε ότι το μισό κομμάτι είναι του Λαγού, το μισό κομμάτι είναι του Ροδινού, το μισό κομμάτι είν' του Σκορδαλού, κανένα να μην το βγάλω εγώ. Έχω βγάλει πέντ' έξι κομμάτια, που δεν έχουν συγγένεια βέβαια μ' αυτή τη μουσική, εντάξει, αλλά είναι δύσκολο.

- Ερ. Τι κομμάτια βγάλατε;
- Απ. Δεν μπορώ να στα πω τώρα.
- Ερ. Αμανέδες;
- Απ. Όχι. Χανιώτες.
- Ερ. Συρτά.
- Απ. Συρτά.
- Ερ. Ναι.
- Ερ. Εσείς, η τεχνική σας, ο τρόπος που παίζετε πιστεύετε μοιάζει με κανέναν απ' τους μεγάλους;
- Ερ. Με το Ροδινό ας πούμε είχατε έτσι...
- Ερ. Πού βάζετε τον εαυτό σας, προς τα πού κλείνετε εσείς ας πούμε, εσείς ως...
- Απ. Εγώ κλείνω προς...
- Ερ. ...ως φυσιογνωμία μουσική έτσι;
- Απ. Κλείνω με το Σκορδαλό.
- Ερ. Σκορδαλό.
- Απ. Σκορδαλό, Ροδινό, Λαγό και Καλογριδίη ας πούμε, Μουντάκη, εκεί κλείνω, εκεί κλείνω εγώ, σε κανέναν άλλο. Σε κανέναν άλλο, αυτή την κλίση έχω, μ' άρεσε του Σκορδαλού η μουσική πάει τελείωσε, το παίξιμο του Σκορδαλού, μ' άρεσε το παίξιμο του Σκορδαλού, πάει τελείωσε, με τρέλαινε ας πούμε και εκεί αφοσιώθηκα και δόξα το Θεό επέρασα την καριέρα μου χωρίς να... χωρίς να μου παραπονεθεί ποτέ άνθρωπος, στη λύρα απάνω. Ποτέ.
- Ερ. Ναι. Υπήρξαν περιστάσεις όπου κάποιος σας ζήτησε κάτι πάνω στο γλέντι και σας το ζήτησε...
- Απ. Και δεν το ξερα.
- Ερ. ... με λάθος τρόπο και εσείς να...
- Απ. Ναι, έπαιζα μια, έπαιζα μια φορά ένα συρτό το πρώτο και λέει... με πιάνει να πούμε και μου λέει: «Μανουρά παίξε μου τον πρώτο συρτό». Εγώ για να του δείξω ότι... δεν έπαιζα τον πρώτο συρτό ενώ έπαιζα τον πρώτο συρτό σταματάω το δοξάρι και λέω του πασαδόρου : «Τον πρώτο συρτό». (γέλια). Ξεκινάει τον ίδιο σκοπό και πιάνει και... εντάξει.
- Ερ. Βγάλατε λεφτά απ' αυτή τη δουλειά;

- Απ. Ναι, έβγαλα λεφτά, ευχαριστημένος είμαι, πέρασα καλή ζωή.
- Ερ. Ήταν τελικά καλό επάγγελμα να γίνεις λυράρης;
- Απ. Κοίταξε να ιδεις, όταν κάνεις τον καλλιτέχνη δε μπορείς να πεις ότι είναι κακό επάγγελμα διότι γνωρίζεις κόσμο, διότι σε συμπαθεί ο άλλος, διότι σε χειροκροτά ο άλλος, διότι έχεις άλλες προσβάσεις ας πούμενε, αλλά καλλιτέχνης, όχι λυράρης, καλλιτέχνης.
- Ερ. Ναι.
- Απ. Καλλιτέχνης. Άλλο είναι ο καλλιτέχνης κι άλλο είναι ο λυράρης.
- Ερ. Τι διαφορά έχει;
- Απ. Θα σου πω. Η καλλιτεχνία είναι η ευαισθησία, έτσι δεν είναι; Αυτό είναι. Το μυαλό, το μουσικό μυαλό, να ελέγξεις μέσα στο μυαλό καλά παίζεις ή κακά.
- Ερ. Ναι.
- Απ. Να το διορθώσεις. Εκείνο νε δε μ' αρέσει και το διορθώνω. Ο άλλος νομίζει πως είν' καλό, ενώ δεν είναι. Δεν περνάει στον κόσμο ας πούμενε. Και δεν το διορθώνει παρά νομίζει πως είναι ο καλύτερος. Λάθος. Γι' αυτό σου 'πα προηγουμένως ότι όταν δεν παραδέχεσαι τον ανώτερό σου δεν γίνεσαι καλός. Μα ή ράφτης είσαι, μα ή λυράρης είσαι, μα ή γιατρός είσαι, μα ή οτιδήποτε επάγγελμα, δεν παραδέχεσαι την ανωτερότητα του αλλουνού είσαι πάπας, είσαι στάσιμος σ' ένα σημείο.
- Ερ. Υπήρξαν περιπτώσεις, αυτό λέγαμε προηγουμένως πριν διακόψουμε, που κάποιος, ας πούμε, σας τσίγκλησε άσχημα ή σας έδωσε παραγγελιά για κάτι και δεν του το παίζατε;
- Απ. Υπήρχαν τέτοιες περιπτώσεις, αλλά εν πάσει περιπτώσει δεν επέμεναν και ξύλο. Συγγνώμη μωρέ κουμπάρε, με τόση φασαρία ξέρω 'γω ξέχασα ας πούμε, 'ντάξει.
- Ερ. Σε μια σειρά, παίζετε εσείς μια σειρά συρτά, πώς συνδέεται το ένα με το άλλο συρτό, μπορούνε όλα τα συρτά να συνδεθούν μεταξύ τους με όλα;
- Απ. Έχουν ένα δρόμο. Σε μια αρχή. Η αρχή τση νότας. Εκεί μπορείς να πας σε όλα τα συρτά που έχουν αυτές τις ίδιες νότες, το ίδιο χρώμα, να τα μονιάσεις και να 'κλουδάς πίσω τ' αλλουνού και παίζεις και είναι το δεύτερο πιο καλό απ' το πρώτο, το τρίτο πιο καλό, δηλαδή εκεί

ενθουσιάζεις τον άλλον, όταν παίζεις απ' την ανατολή και γυρίζεις στη δύση κατευθείαν, αυτό δεν είναι σωστό, δεν πάει, δεν ταιριάζει. Αμα τελειώσεις τις σκοπούς τις τέσσερις, τις πέντε, τις έξι, τις εφτά, όσοι είναι ας πούμε στην ίδια νότα, στην ίδια σειρά, ταξινόμηση ας πούμενε, καθαρή ταξινόμηση, και θες να μπεις άλλο, ανοίγεις την ψιλή χορδή να πούμενε, μέχρι να δεις σε ποιο δρόμο θα μπεις. Αυτή είναι η ωραία μουσική. Αυτή είναι η ωραία μουσική.

Ερ. Μαντινάδες άλλες μπορείτε να βάλετε στην... στο ε... στο Μόνο εκείνος που αγαπά, ας πούμε, του Σκορδαλού;

Απ. Αυτή κόλλησενε. Μπορείς να βάλεις οτιδήποτε...

(Διακοπή: κάποια κοπέλα μπαίνει και χαιρετάει)

Η μαντινάδα όταν πετύχει στο σκοπό, έχει διπλή αξία παρά να μην πετύχει. Και τα τραγούδια τα λαϊκά και τα νησιώτικα, κολλάνε στο... στη μουσική, οι λέξεις, οι στίχοι. Όταν πεις μια μαντινάδα που δεν πάει στο σεργτό, υπάρχουν μαντινάδες που δεν πάνε στο σεργτό, πάνε στις κοντυλιές. Υπάρχουνε μαντινάδες που δεν πάνε στις κοντυλιές, πάνε στο σεργτό.

Ερ. Για πείτε μου μια μαντινάδα που δεν κολλάει σε σεργτό; Μπορείτε έτσι να σκεφτείτε κάτι;

Απ. Δεν μπορώ τώρα να σου... πρέπει να παίζω, να τραγουδήξω, να σου πω αυτή δεν πάει κι αυτή πάει.

Ερ. Ναι.

Απ. Ε, θα σου πω τώρα τρεις μαντινάδες που είναι, είναι ας πούμενε για σεργτά: Ξεφύλλισα τη σκέψη μου, αυτό είναι ρητό ας πούμενε ωραίο, όπως το βιβλίο που πιάνεις και το ξεφυλλίζεις, το ίδιο πράμα είναι κι η σκέψη. Γυρίζεις στα παλιά ας πούμενε και ξεφυλλίζεις να πούμε και λες την τάδε χρονιά, την τάδε χρονιά, την τάδε χρονιά έκαμα 'κείνο, έκαμα 'κείνο, είπα 'κείνο. Ξεφύλλισα τη σκέψη μου να βρω τα περασμένα, να ιδώ τα λάθη που 'καμα που 'χω μετανιωμένα, αυτή πάει σε σεργτό. Τη σκέψη μου παρακαλώ και τση ζητώ χατίρι, όσο θα ζω στο παρελθόν να μην ξανάμεγείρει, μπορεί να μ' έχει πικραμένο το παρελθόν, να 'ναι μια υπόθεση για μια γυναίκα, για οτιδήποτε ας πούμε, για μια χασούρα. Η σκέψη μου εξαιμάτωσε, παλιά πληγή κλεισμένη για μιαν αγάπη που 'λεγε πως είναι ξεχασμένη.

- Ερ. Αυτές οι μαντινάδες είναι δικές σας;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Κολλάνε σε σούστα;
- Απ. Όχι στη σούστα. Στη Σούστα μπορεί να πεις καλαμπουρίστικη μαντινάδα.
- Ερ. Σε Πεντοζάλη;
- Απ. Ούτε σε Πεντοζάλη. Εκεί πάνε οι καλαμπουρίστικες μαντινάδες, οι βαριές μαντινάδες δεν πάνε.
- Ερ. Οι βαριές μαντινάδες που πάνε; Μόνο σε συρτό;
- Απ. Στα συρτά.
- Ερ. Σε κοντυλιές;
- Απ. Σε κοντυλιές πάνε, αλλά σε ορισμένες κοντυλιές.
- Ερ. Ναι.
- Απ. Όπως το... (τραγουδάει με ταρα-ριρα-ριμ, σαν κοντυλιές του Λα). Θα πεις μια μαντινάδα ας πούμενε: Πώς ν' ακολουθώ τη σκέψη σου να μάθω πού πηγαίνει, έχεις τον τόνο να πούμενε της κατάληξης, της μισής μαντινάδας και λες: Να μάθω πού πηγαίνει,(τονίζει το «πού») στο συρτό δεν μπορείς να το πεις έτσι: Να ιδώ αν έχει και στρατιά για μένα καμωμένη, αυτά είναι λεπτά πράματα βέβαια και δύσκολα, αλλά πρέπει να 'χεις μουσικό αυτί και ευαισθησία μέσα σου να τα τοποθετείς. Και εγώ έχω κάνει λάθος στις σκοπού τσι μαντινάδες. Όλοι, όποιος όμως πετυχαίνει τη μαντινάδα πάνω στο σκοπό έχει μεγαλύτερες επιτυχίες.
- Ερ. Εάν σας λέγαμε, να παίζατε έτσι τώρα ένα κομμάτι που σας έρχεται στο μυαλό, ποιο θα μας παίζατε;
- Απ. Μόνο εκείνος π' αγαπά. Με εμπνέει πάρα πολύ, διότι έχει ουσία. Και του Ροδινού τα κομμάτια ας πούμενε, εμένα το όνειρό μου είν' αυτά τα πράματα. Δεκαπέντε σκοποί, να τις κάνω είκοσι; Είκοσι σκοποί είν' η ζωή μου όλη μένα. Μπορεί να 'ναι κι άλλοι καλοί ας πούμενε αλλά πιο πολύ είναι η ζωή μου αυτή, των είκοσι σκοπών, οι οποίοι χορεύονται, οι οποίοι έχουνε χρόνο, ρυθμό καλό και τότε χορεύει ο άλλος άνετα. Αυτό μ' ευχαριστεί και εμένα.
- Ερ. Το γλέντι με τι το ξεκινούσατε συνήθως;
- Απ. Το;

Ερ. Το γλέντι.

Απ. Ε, μέχρι να φάνε οι άνθρωποι ξέρω 'γω, λέγαμε ένα ριζίτικο, Τ' αγρίμι τ'αγριμάκι μου, ας πούμενε, Μάνα θα 'ρθουν οι φίλοι μας κι όλα αυτά να πούμε και ε, 'ντάξει. Έκουσα εδώ πέρα ένα ριζίτικο, απ' όσα έχω 'κούσει και έμεινα... σύζυλος. Στην κηδεία του συγχωρεμένου του Ξυλούρη ήμουν κι όταν είπενε το ραδιόφωνο τον εβγάλανε απ'τη δεξιά και λέει: Μάνα κι αν 'ρθουν οι φίλοι μας κι αν 'ρθούνε οι δικοί μας, έπεσεν η γης απ' τους ανθρώπους πέντε πόντους κάτω, κλάμματα τότες, έκλαψα κι εγώ. Εταιρίαζενε στην ώρα αυτή, εταιρίαζενε να ειπωθεί αυτό το τραγούδι, Μάνα κι αν 'ρθουν οι φίλοι μας κι αν 'ρθούνε οι δικοί μας, μην τους επείς ότι απόθανα, ας πούμε, μην τους βαριοκαρδήσεις, εταιρίαζενε, γιατί σου λέω το κάθε πράμα ταιριάζει. Αλλά γενικώς είχε μια... προχθές είχε μια εκπομπή κάποιος και έκουσα..., απ' το Σέληνο μου φαίνεται ήτανε, ένα τραγούδι ριζίτικο με πέντε λέξεις, αλλά έχει σημασία, έχει μεγάλη σημασία. Ήθελα και ν' απόθανα, λέει, σε μια ψηλή μαδάρα, να 'χω το χιόνι σάβανο, ξέρεις τι θα πει το σάβανο το... το άσπρο σεντόνι ε; Τ' αγρίμια να με κλαίνε, άκου λέξεις, κεριά είν' τ' άστρα τ' ουρανού, καντήλι το φεγγάρι, τα όρνια να παρναζωχτούν, να φάνε, 'ντάξει. Πέντε λέξεις και σε συγκινούνε.

Ερ. Ναι.

Απ. Το 'πιασες; Ε, μπορείς να του βρεις ψεγάδι;

Ερ. Όχι.

Απ. Έτσι είναι κι η καλή μαντινάδα, έτσι είναι κι ο καλός σκοπός... και όλα...

Ερ. Για τέλος τι θα παίζατε;

Απ. ...να επιλέγεις... ε;

Ερ. Για τέλος, για να κλείστε το γλέντι, τι παίζετε;

Απ. Ε, δε θυμάμαι τώρα.

Ερ. Ό,τι τύχει;

Απ. Κοίταξε να δεις...

Ερ. Ναι.

Απ. ...η λύρα για μένα, έστρωνε μετά από τη μία η ώρα. Εκεί, είχανε βρει τον εαυτό των τα όργανα.

- Ερ. Τι ώρα ξεκινούσατε;
- Απ. Ε, τότε στις οχτώ, τότε στις εφτά, εννιά, ανάλογα.
- Απ. Μάλιστα.
- Ερ. Αλλά τις πρωινές ώρες ερχόντανε τα όργανα να πούμε και συμφωνούσανε και βγάνανε ένα ωραίο ήχο, είχανε μάθει τα χέρια και παίζανε μοναχά τονε και ήταν πιο νόστιμη η μουσική, τις πρωινές ώρες.
- Ερ. Με πόσα όργανα παίζετε;
- Απ. Εγώ παίζω ένα όργανο. Ε, παίζω και λίγο μαντολίνο, αλλά όχι πολύ καλό.
- Ερ. Όταν παίζετε στα γλέντια, σε... στα μαγαζιά με...
- Απ. Όχι, μόνο λύρα, μόνο λύρα.
- Ερ. Παίζετε λύρα και με πόσους άλλους μαζί παίζετε;
- Απ. Δυο. Δυο, δυο λαούτα.
- Ερ. Δυο λαούτα;
- Απ. Δεν έβαλα άλλο όργανο ποτέ μου.
- Ερ. Πάντα με δυο λαούτα παίζετε;
- Απ. Πάντα.
- Ερ. Το μαγαζί όταν το ανοίξατε το «Καν-Καν» ή και μετά έγινε «Ερωτόκριτος» υπήρχε κάποιος νόμος γενικότερα για τα ποσοστά; Που πρέπει να...
- Απ. Όχι, μετά, μετά ε... μετά βγαίνανε να πούμε και μετρούσες τους ανθρώπους, μετά από δύο-τρία-τέσσερα χρόνια. Εβγαίνανε και μετρούσες ανθρώπους θαμώνες, να πούμε, του μαγαζιού και βγάνανε... κατά κεφαλή...
- Ερ. Λένε, ότι υπήρχε ένας νόμος που υποχρέωνε εσάς να έχετε τρία... άτομα στην ορχήστρα.
- Απ. Ναι, για τα ποσοστά. Για τα ποσοστά ήπρεπε να 'χεις το... τρία όργανα το παίζεις 15%, τέσσερα 25%.
- Ερ. Ίσχυε πάντοτε αυτός ο νόμος;
- Απ. Ναι, για να εδικοιολογήσεις το ποσ... το... το ποσοστό των πελατών, ας πούμενε, σου λείει έχει δέκα χιλιάδες ας πούμενε κερκίδα για τη μουσική επερνούσε διότι ήτανε νόμιμο. Άμα δεν έχεις δύο λαούτα δεν μπορούσε να βάλει...ε...ένα λαούτο δεν μπορούσε να βάλει... εκτός...
- Ερ. Εάν ήταν...

- Απ. ...εκτός με στραβά μάτια τώρα ας πούμενε, 'ντάξει.
- Ερ. Εάν ήταν στη δικιά σας δικαιοδοσία να βάλετε ή όχι δεύτερο, θα βάζατε άμα δεν υπήρχε αυτός ο νόμος;
- Απ. Ο δεύτερος με συμφέρει.
- Ερ. Σας αρέσει;
- Απ. Με συμφέρει ο δεύτερος με το νόμο αυτό, ενώ εγώ το cd που σου 'δωκα, ας πούμενε, το 'χω γράψει μόνο με το Βασιλή, οι δυο μας.
- Ερ. Σας συμφέρει εννοείτε οικονομικά;
- Απ. Βεβαίως, ναι, και θ' ακούσεις μέσα να ιδείς τι παίξιμο είναι, μ' ένα λαούτο.
- Ερ. Ναι. Με τον Καδιανό όταν παίζατε, έπαιζε κι άλλο λαούτο;
- Απ. Ναι. Όπου σε όλες τις χοροσπερίδες στα κέντρα που πηγαίναμε ήταν δύο όργανα, τρία όργανα, αλλιώς δεν μπορούσαμε...
- Ερ. Δηλαδή αν παίρνατε τα ίδια λεφτά, θα προτιμούσατε ένα λαούτο;
- Απ. Ε, ναι βέβαια, γιατί του τρίτου, ας πούμενε, δεν του δίδες το ποσοστό του αυτού, του μοίρασε με τον άλλο.
- Ερ. Όχι, βγάλτε έξω το οικονομικό, πες ότι κάνατε...
- Απ. Πιο καλά είναι με δυο λαούτα είναι πιο...
- Ερ. Σας αρέσει καλύτερα με δυο λαούτα;
- Απ. Ναι, εγώ δεν έχω όμως πρόβλημα. Όταν ο... αριστερός λαουτιέρης είναι καλός, εγώ έβγαλα γλέντι και μόνο με μπάσα. Μου κρατούσε το μπάσο να πούμενε, στηρίζουμαι στη λύρα μου. Μου κρατούσε το μπάσο το μηχάνημα ξέρω 'γω ωραίο ξέρω 'γω, έπαιζα εγώ και έγραψε μόνο μπάσα αλλά είναι καλύτερο βέβαια να παίζει ο ένας δαχτύλι κι ο άλλος να ακομπανιάρει. Έτσι βγαίνει η μουσική πιο καλή. Να παίζεις με τον Μακρογιάννη και μοναχός να παίζεις με τον Μακρογιάννη να πούμενε, αυτός είναι βοηθός τση λύρας που δεν ξαναγεννήθηκε.
- Ερ. Στο εξωτερικό πήγατε σε ταξίδια;
- Απ. Πήγα στη Γερμανία για τρεις μήνες.
- Ερ. Και μείνατε τρεις μήνες συνέχεια;
- Απ. Τρεις έμεινα... ύστερα με καλέσανε σ' ένα κέντρο στην Αθήνα το '75 και... έκαμα τα εγκαίνια, έπαιζα... τρία χρόνια εκεί πέρα, έπαιζα ύστερα σ' έναν άλλο έκαμα δέκα χρόνια στην Αθήνα.

- Ερ. Από πότε μέχρι πότε;
- Απ. Από το '70 μέχρι το '82, δώδεκα χρόνια έκαμα στην Αθήνα, σε διάφορα κέντρα.
- Ερ. Εκεί με ποιους μουσικούς συνεργαστήκατε;
- Απ. Εκεί συνεργάστηκα με τον Κακλή, με το... Χατζηβασίλη, με τον Καδιανό, με το Γκαμάρη, μ' αυτούς.
- Ερ. Σε ποια κέντρα, έτσι;
- Απ. Στη «Ξαστεριά», στη... στο «Σύντεκνο», στο... «Ζορμπά», στη «Ντελίνα» και... στη Λιοσίων στο... δε θυμάμαι πώς το λέγανε. Δε θυμάμαι πώς το λέγανε στη Λιοσίων το κέντρο του Κόκκινου...«Μεγαλόνησο».
- Ερ. Το «Καν-Καν», για ποιο λόγο το ανοίξατε;
- Απ. Αυτός ήτανε Πελοποννήσιος και του χτύπησε τώρα να πούμενε να μας έπαιρνε με το ζόρι, μας έλεγε «περάστε βρε να σας ανοίξω ένα κέντρο» να πούμενε, είχενε λεφτά φέρ' ειπείν ξέρω 'γω...
- Ερ. Όταν λέτε «να σας ανοίξω» τι εννοείτε;
- Απ. Αυτός έβαλε τα έξοδα και πήρε τις καρτέκλες, τα ψυγεία όλα αυτά να πούμε και ήνοιξε το κέντρο το νενοικίασε αυτός, δηλαδή η επιχείρηση ήτανε δική του. Αρκεί να παίζομε 'μείς μέσα.
- Ερ. Και πόσα χρόνια παίζατε στο «Καν-Καν»;
- Απ. Αυτό κράτηξε δέκα χρόνια. Αλλά ύστερα φύγαμε 'μεις με το Νίκο απ' το «Καν-Καν» και πήγαμε στη... στα «Ζαμάνια» πήγε αυτός, πήγα εγώ στην Καλλιθέα, ε, στο Άλσος, τέσσερα - πέντε ανοίξανε κι έπαιζε ο καθένας μας σ' ένα... κι ύστερα φύγαμε για την Αθήνα.
- Ερ. Έχετε δικιά σας δισκογραφική εταιρία;
- Απ. Στη... «Music Box».
- Ερ. Όχι, λέω μήπως τυχόν έχετε ανοίξει δικιά σας...
- Απ. Όι, όι, όι...
- Ερ. ... δισκογραφική εταιρία όλα αυτά τα χρόνια;
- Απ. Εγώ είμαι γραμμένος στη « Music Box» από το '65.
- Ερ. Νιώσατε ποτέ την ανάγκη ν' ανοίξετε δικιά σας δισκογραφική εταιρία;
- Απ. Όχι. Δε... δεν ήθελα ούτε κέντρο ν' ανοίξω δικό μου, ούτε εταιρία. Δεν είχα και τη δύναμη ας πούμε να το κάνω αυτό το πράμα αλλά μ' άρесе να είμαι

ελεύθερος επαγγελματίας στο όργανο απάνω. Να μην έχω στην κεφαλή μου ας πούμενε, ε ψήσε τσι μπριτζόλες καλά, κάμε καλή σαλάτα, ένα γλυκό ξέρω 'γω, όχι κύριοι. Εγώ είμαι λυράρης. Κάμανε πολλοί αυτή την επιχείρηση αλλά εξανοίγανε να οικονομήσουν ας πούμενε, εγώ δεν ήμουν απ' αυτούς τους ανθρώπους, διότι έχεις άλλες ευθύνες. Δεν φτάνει η ευθύνη του γλεντιού ας πούμενε, των ανθρώπων ξέρω 'γω, να ελέγξεις και τα τραπέζια, να δεις αν είναι καλές οι μπριτζόλες, να ελέγξεις αν είναι καλές οι σαλάτες, να δεις αν είναι καλές οι πατάτες, άι σιχτίρ από 'κει, α...

Ερ. Έχετε πάρει κάποιο βραβείο. Τι βραβείο είναι αυτό;

Απ. Ναι, ήτανε ένα φεστιβάλ το εβδομήντα... ε, οχτώ στην... στα Ανώγεια. Με συμμετοχή δεκαπέντε λυράρηδες και... ήμουνα δεύτερος εγώ, ε και μόλις εκατέβηκα μου λένε εκεί πέρα οι εθνομουσικολόγοι ο Κουρουπός, η Καραϊνδρου, ο Χατζιδάκις να πούμε, λέει επήρες το βραβείο. Ώρε άμα, είναι ακόμη 11 να παίζουνε, λέει πήρες το βραβείο μου λένε Μανουρά. Είχα παίζει το Ροδινό με το Φωκάκη μαζί. Ήταν ωραίος.

Ερ. Το Δημήτρη.

Απ. Και μου δώκανε, ναι, το χρυσό μετάλλιο, επιχρυσωμένο ας πούμενε εν πάσει περιπτώσει. Ύστερα άργησε να γίνει φεστιβάλ, όι, εγίνηκε άλλες δυο φορές, άλλες δυο φορές εγίνηκε.

Ερ. Πώς νιώθει έτσι ένας λυράρης, ένας καλλιτέχνης μάλλον όταν του δίνουνε ένα βραβείο, έστω και κάποιοι άνθρωποι που μπορεί να μην ξέρουνε από κρητική μουσική;

Απ. Κοίταξε να δεις, δεν το δίνουνε οι άνθρωποι που δεν ξέρουνε κρητική μουσική...

Ερ. Δεν την έχουνε ζήσει μέσα τους, δηλαδή.

Απ. Ναι, όταν είσαι όμως εθνομουσικολόγος τα ξέρεις όλα. Και 'γω που είμαι καλλιτέχνης ας πούμεν της κρητικής μουσικής όταν κάνεις παραφωνία στο μπουζούκι ή στο κλαρίνο ή οπουδήποτε το πιάνω ή στο τραγούδι το πιάνω. Το πιάνεις, ο μερακλής ο μουσικός το πιάνει. Την παραφωνία την πιάνει, το φάλτσο του παιξίματος το πιάνει αν επαίζεις και μπουζούκι και κιθάρα και αυτό το πιάνουν, όλα τα πιάνουν.

Ερ. Αλλά εσείς νομίζετε ότι σας έδωσαν το βραβείο...

Απ. Όι, κοίταξε να δεις ένα πράμα, αυτοί, αυτοί με τον τρόπο που έπαιξα το Ροδινό εγώ εκπλαγήκανε, γιατί πραγματικά πέτυχενε, δηλαδή ένα 90% τον έπαιξα. Πέτυχεν ας πούμενε, είναι και στιγμές, είναι οι ώρες, μπορεί να παίζεις σήμερα καλά και αύριο να μην παίζεις, αλλά αυτό πέτυχεν. Και μου 'παν οι άνθρωποι ας πούμεν ότι μπράβο μου λέει το συ... το... το... αυτό, θα το πάρεις εσύ μου λέει 100%. Μα είναι έντεκα ακόμη να πούμε πίσω, λέει μου κάνει έτσι, ε... το πήρα. Άρα λοιπόν, να πω πως είχανε κρίση να πω πως... γιατί ούτε χατίρι είχα εγώ εκεί πέρα ας πούμενε, ούτε δεν τσους γνώριζα τους ανθρώπους καθόλου, ούτε τίποτα. Όλοι που 'σαν στην επιτροπή δεν γνωρί... κι ήταν κι ο Σκορδαλλός με τον Μουντάκη δίπλα, αλλ' αυτοί δεν εσυμμετείχανε ας πούμενε στο... στο διαγωνισμό, ήτανε στην επιτροπή μέσα.

Ερ. Πόσους δίσκους έχετε βγάλει συνολικά;

Απ. Πέντ' έξι εφτά, οχτώ, δε θυμάμαι. Αλλά ε... περιορίζω πάντοτε στην παραδοσιακή μουσική, ε... ογδόντα κομμάτια, ενενήντα κομμάτια που 'χω γράψει στις δίσκους μου να πούμενε είναι τα πέντ' έξι δικά μου και είναι...όλα τ' άλλα είναι παραδοσιακά, για να μένουνε ας πούμενε, εγώ τα γράφω για να μένουνε ας πούμε έτσι. Και τούτο δα το cd που έχω γράψει, το έγραψα για να μείνει.

Ερ. Εδώ βλέπουμε έχετε και τη σούστα τη ρεθυμιώτικη, συρτά για μερακλήδες λέτε...

Απ. Ναι.

Ερ. Τι έχετε βάλει μέσα στα συρτά για μερακλήδες;

Απ. Δεν μπορώ να τα θυμηθώ τώρα. Είναι σειρές να τις ηκούσεις, να τις ηκούσεις να... βγάλεις συμπέρασμα. Παίζω... παίζω σε μια σειρά δεκατρία κομμάτια...

Ερ. Ναι.

Απ. ... δώδεκα, δεκατρία, βαστάει δώδεκα λεφτά. Ταξινόμηση να πούμε Μόνο εκείνος που αγαπά και ξεκινάω και παίζω ένα, δύο, τρία, τέσσερα, πέντε, έξι, εφτά, οχτώ, εννιά, δέκα, έντεκα κομμάτια.

- Ερ. Εσείς είσαστε απ' τους λίγους έτσι ανθρώπους που δεν... δεν έχετε πολλές επώνυμες δημιουργίες, δηλαδή δε θα λέγαμε ότι έχετε βγάλει πολλές δικές σας μελωδίες.
- Απ. Όχι.
- Ερ. Αλλά είσαστε της κρητικής παράδοσης...
- Απ. Ακριβώς.
- Ερ. ... έτσι ερμηνευτής ...
- Απ. Τη σηκώνω απάνω μου...
- Ερ. ... καλλιτέχνης.
- Απ. ... σαράντα χρόνια τώρα, εκεί στον ώμο τη σηκώνω, τη γνήσια παραδοσιακή μουσική. Εμένα μ' αρέσει το κομμάτι να το θάνω μέσα μου, ούτε μπορώ να το μάθω, αυτό που με εμπνέει σε πέντε λεφτά το παίζω.
- Ερ. Πώς βλέπετε εδώ το φαινόμενο ότι βγαίνουν συνέχεια ας πούμε καινούρια συρτά... καινούρια πράγματα;
- Απ. Ε, βγαίνουν συρτά ρε παιδί μου και δεν μπορώ να, δε μπορώ να... δε μπορώ ν' αγαπήσω ένα, ας πούμενε. Τώρα τα παλιά με επηρεάζουνε, δε μπορώ να καταλάβω. Δηλαδή να μπει μες στην ψυχή μου μέσα να πω... αυτό το κομμάτι να πούμενε, ίσως και να μην το 'χω προσέξει, αλλά απ' ότι γρικώ ας πούμενε σε καινούριους καλλιτέχνες και σ' όλα αυτά, έχουνε ωραίο δοξάρι, ωραία δαχτύλια ξέρω 'γω, αλλά το περιεχόμενο των σκοπών αυτών ας πούμενε δε... δεν το βλέπω έτσι να 'χει ... αλάτι, να 'χει ουσία ας πούμενε.
- Ερ. Ενώ τα παλιά είχανε αλάτι, είχανε και... πιπεράκι;
- Απ. Ε... τα παλιά τώρα μην τα θάνεις τα παλιά. Τα παλιά, άστα, τα παλιά.
- Ερ. Υπάρχει κάποιος απ' τη νέα γενιά έτσι που...
- Απ. Είναι ένας επρώτος συρτός ας πούμενε που όλοι οι μερακλήδες... να ιδείς τι διαφορά έχει ο ένας σκοπός με τον άλλον. Ο πρώτος συρτός, αδύνατον να χορέψει μερακλής άνθρωπος, γιατί μιλάμε για μερακλήδες, εγώ δε μιλάω για άλλους ανθρώπους, εγώ μιλάω μόνο για μερακλήδες...
- Ερ. Ναι.
- Απ. ... να μη σου πει, παίξε μου τον συρτό, τον πρώτο συρτό. Τι έχει αυτός ο σκοπός να πούμε κι είναι τόσο νόστιμος και δεν καταργείται και δεν αλλοιώνεται και δεν ξεχνιέται, ποτέ. Το ίδιο κι ο Ροδιός, το ίδιο είναι κι

ορισμένα άλλα κομμάτια ωραία, χορευτικά, ε, τι έχει αυτός ο σκοπός δηλαδή και... έχει καθοριστεί στα βήματα του Χανιώτη. Και μπορείς να χορέψεις, να γίνεσαι... αν είσαι εβδομήντα κιλά να γίνεσαι δέκα. Κομμάτι που δεν έχει χρώμα και που δεν έχει ουσία σε κάνει εκατό. Δε μπορείς να το χορέψεις. Ναι.

Ερ. Εσείς έχετε αναρωτηθεί ποτέ γιατί το Ρέθυμνο έβγαλε τόσους σπουδαίους καλλιτέχνες;

Απ. Σε όλα...

Ερ. Έβγαλε Ροδινό...

Απ. Σε όλα, γρίκα να δεις...

Ερ. ... έβγαλε Σκορδαλό, έβγαλε Μουντάκη.

Απ. Σε όλα τα στρώματα της φύσης υπάρχουνε ράτσες, ζώων, ανθρώπων, αντικειμένων, δεντρών, υπάρχουνε ράτσες, γι' αυτό έχω βγάλει μαντινάδα και λέω: «Ό,τι στον κόσμο γεννηθεί το ένα τ' αλλού δε μοιάζει, μα κι ψηλότερη κορφή με τσ' άλλες δε ταιριάζει». Είναι το γονίδιο του κάθε τόπου. Ή θα 'ναι μερακλήδες ή δεν είναι μερακλήδες ή θα 'ναι πλούσιοι ή θα 'ναι φτωχοί, έτσι είναι, δηλαδή, η φύση έχει κάνει με τέτοιο, με τέτοια τέχνη, με τέτοια σοφία τη φύση που υπάρχουνε οχτώ δισεκατομμύρια αποτυπώματα και δε μοιάζει το 'να τ' άλλου.

Ερ. Ναι αλλά αυτό εδώ δεν...

Απ. Η κάθε ράτσα, που λέει είν' από ράτσα, αυτό είναι συγκεκριμένο. Κάθε ράτσα, είναι η ράτσα η τάδε, είναι η ράτσα η τάδε, είναι η ράτσα η τάδε, το 'χουνε οικογενειακό, πας στο γιατρό κι έχεις ου μη γένοιτο μίαν αρρώστια σε ρωτά αμέσως έχεις οικογενειακό σύντρομο; Αμέσως. Αυτό είναι, το γονίδιο. Το γονίδιο του γονέου, όταν είσαι καλλιτέχνης ή όταν είσαι γιατρός ή όταν είσαι... σε όποια κλίση θες να κλίνεις ας πούμενε, δε φεύγει το γονίδιο. Κι ο σκύλος ο κυνηγάρης, άμα γεννήσει και κάνει κουρουκάκι το τσακώνουν γιατί έχει γονίδιο κυνηγού, δηλαδή θα γενεί κυνηγαλόσκυλο αυτό, κατάλαβες; Θα γενεί γιατί έχει γονίδιο, που κυνηγάει, άλλος δεν κυνηγάει. Είναι για τα πρόβατα, είναι για... έτσι είναι η φύση. Έκαμε η φύση ομορφιές που ο άνθρωπος δε τις κάνει.

Ερ. Ναι.

- Απ. Μπορεί να βγαίνουν στο φεγγάρι, μπορεί να βγαίνουν στο..., αλλά κάνε μου έναν ήλιο κι ένα φεγγάρι, εσύ ο επιστήμονας. Έκαμε η φύση ομορφιές που ο άνθρωπος δε τις κάνει. Γι' αυτό δε πρέπει και κανείς μαζί της να τα βάνει. Συμφωνάς;
- Ερ. Ναι(γέλια). Κάτι άλλο, όταν εσείς πρωτοπιάσατε να παίζετε λύρα είδατε τις κατακτήσεις σας να... φουντώνουνε;
- Απ. Εγώ δεν εκάτεχα πράμα τότε σας. Ήμουν μικρός, δεν εκάτειχα ποιο ήτونه το καλό, ποιο ήταν το κακό; Μ' άρεσε το γλέντι, ακολούθαγα τον πατέρα μου στις παρέες, εγαλουχήδηκα εκεί πέρα να πούμενε, μ' άρεσε αυτή η διαδικασία του γλεντιού, τση μαντινάδας...
- Ερ. Ο πατέρας σας είπαμε ότι έπαιζε...
- Απ. Τση λύρα. Εγίνηκε 95 χρονών, 96 χρονών εγίνηκε πουπέθανε.
- Ερ. Πέθανε.
- Απ. Καταστάσεις στα Ανώγεια, ετόσο το χιόνι και να κάνουμε παρέα. Να παίζουνε στο χιόνι, στην κοπαρεία να πούμενε, να πάνε στ' αλλουνού το σπίτι, απ' το ένα σπίτι στ' άλλο, χιόνι, 50 πόντους, 40 πόντους χιόνι. Και έλεγα, και ήμουνα κι εγώ κοπέλι, γιατί μ' άρεσε να πούμενε, και λέω του πατέρα να πούμενε και βουτούσε μες στο χιόνι, κι έλεγα: «Μνήσθητί μου Κύριε», με τέτοιο κρύο να πούμε να παίζει λύρα να πούμενε και δεν παγώνουν τα χέρια; Αυτή τη σκέψη έκανα. Αλλά το ό,τι έκανα ας πούμε μέχρι δεκαπέντε χρονών, ήμουνα ευχαριστημένος, ήμουν ευδιάθετος, ήμουν ορεξάτος, έλεγα να πάω να πιάσω τη λύρα, να την παίζω, να παίζω και 'γω ένα σκοπό, να πω κι εγώ μια μαντινάδα, να κάμω δηλαδή ότι ήμουν άντρας ας πούμενε και εμπαινώ στο κανάλι τώρα της αντροσύνης κι όλα αυτά. Ε, δεν καταλαβαίνεις τώρα έτσι πολύ, αλλά άμα ωριμάσεις ύστερα να πούμενε, μπαίνεις στη σωστή πορεία και ή πετυχαίνεις ή δεν πετυχαίνεις.
- Ερ. Φοβόντουσαν έτσι ο κόσμος όταν παντρευτήκατε, ας πούμε, φοβόντουσαν επειδή ήσασταν καλλιτέχνης μήπως και...
- Απ. Όχι, δεν υπήρχε κανένα... δεν υπάρχει κανένα... αυτή... αυτή η σκέψη δεν μπαίνει σε κανέναν ας πούμε ότι παντρεύτηκε τώρα ο Μανουράς ας πούμε και θα... τον εχάσουμε ή ξέρω 'γω, όχι.

- Ερ. Αλλά ο πεθερός σας, αν είχατε πεθερό, δεν ξέρω...
- Απ. Είχα.
- Ερ. ...μήπως τυχόν φοβήθηκε ότι η κόρη του ας πούμε θα έχει έναν άντρα ο οποίος θα γλεντάει, θα ξενυχτάει, μήπως τυχόν του κολλάνε...
- Απ. Ω, μπα...
- Ερ. ... και κοπελιές;
- Απ. ... αυτά δε... αυτά δεν πιάνανε στο... στα Ανώγεια τότες, τότες εκυνηγούσανε τσι καλούς κλέφτες. Ποιος είναι δυνατός κι έκλεφτε να πούμενε, ξέρω 'γω, τσακώνονταν οι κοπελιές. Ε, ο καλλιτέχνης ήτανε ένα παραπάνω ας πούμε, σου λέει καλλιτέχνη πήρα τώρα, εντάξει.
- Ερ. Ερωτόκριτο, παίζανε ποτέ στα Ανώγεια;
- Απ. Αμέ! Κι αν δε παίζουνε. Τον κατέχουν οι περισσότεροι απ' έξω, οι περισσότεροι τον κατέχουν απ' έξω.
- Ερ. Έναν άλλο χορό, Λαζώτη;
- Απ. Λαζαίος.
- Ερ. Λαζαίο;
- Απ. Δεν τον παίζουμε στα Ανώγεια αυτόν. Εμείς επαίζουμε στα Ανώγεια τον πηδηχτό, τον μαλεβιζώτη, τον χανιώτη, τη σούστα και τον πεντοζάλη.
- Ερ. Ζερβόδεξο είχατε; Κάποιοι μας είπανε, όχι από 'δω βέβαια, ότι υπήρχε ένας χορός που πήγαινες, πήγαινες, πήγαινες...
- Απ. Ε, ο πηδηχτός ο δικό μας, ο πηδηχτός ο δικό μας, ε... πιανόταν έτσι αλλά... μπρατσέ ας πούμενε, και χορεύανε τον πηδηχτό.
- Ερ. Μόνο ο πρώτος αυτό;
- Απ. Μόνο πρώτος, ναι. Μόνο ο πρώτος πιάνει το χέρι του δεύτερου, όλοι οι άλλοι συνε... έτσι σταυρωμένοι. Οι γυναίκες να πούμε εφορούν τις μαμουντιέδες, τα... διάφορα...
- Ερ. Πώς τις λέτε; Μαμουντιέ...
- Απ. Μαμουντιέδες. Είναι χρυσοί ας πούμε μαμουντιέδες φτενοί κι είναι και ναπολεόνια λοϊδία ξέρω 'γω ας πούμενε και τα κρεμούσανε με τις αλυσίδες και χτυπούσαν στο μπέτι με φούστες μακρές, μέχρι τον αστράγαλο και τακουνάκια τετράγωνα, ειδικά για τον πηδηχτό, παραδοσιακά.

- Ερ. Ο Ανωγειανός πηδηχτός διαφέρει απ' τον πηδηχτό που παίζανε εδώ στο Ρέθυμνο;
- Απ. Βέβαια.
- Ερ. Στα γυρίσματα;
- Απ. Ο πηδηχτός είναι μαλεβιζώτης. Λέει «παίξε μου έναν πηδηχτό, μαλεβιζώτη ας πούμε». Ο μαλεβιζώτης είναι άλλο. Τα ... αυτά του μαλεβιζώτη είναι άλλα κι άλλα είν' του πηδηχτού. Είναι λίγο μονότονος ο πηδηχτός.
- Ερ. Ο Ανωγειανός πηδηχτός έχει κάποια έτσι ιδιαιτερότητα;
- Απ. Ναι. Έχει και στο παίξιμο και στο χορό.
- Ερ. Στο χορό;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Δεν μπο... μπορείτε να το... περιγράψετε έτσι με λόγια, δηλαδή τι κάνετε;
- Απ. Να χορέψω; (γέλια) Όχι.
(Τραγουδάει με ντίριλι ντίριλι). Γίνεται δηλαδή αυτό το πράμα.
(Τραγουδάει με ντίριλι ντίριλι και χορεύει)
Ενώ ο Μαλεβιζώτης:
(Τραγουδάει με ντίριλι ντίριλι και χορεύει)
- Ερ. Πιο συρτός είναι δηλαδή.
- Απ. Ε, ναι.
- Ερ. Ενώ ο άλλος είναι λίγο πιο πηδηχτός.
- Απ. Ναι, κι ο καθένας έχει την ιδιαιτερότητά του.
- Ερ. Ναι. Και ο σκοπός;
- Απ. Αυτός είναι, που παίζω.
(Τραγουδάει με ντίριλι ντίριλι και χορεύει)
Όπως παίζει η μουσική πάνε και τα πόδια, σε όλους τους χορούς. Μα ό,τι είναι, ο τσάμικος, οτιδήποτε.
- Ερ. Σούστα Ανωγειανή υπήρχε;
- Απ. Όχι. Η Σούστα είναι κοινή Ρεθυμνιώτικη.
- Ερ. Ανωγειανές κοντυλιές;
- Απ. Οι Ανωγειανές κοντυλιές έχουν πάντα το ρεκόρ, προπαντός στη μαντινάδα, στο πώς... στο παίξιμο της μαντινάδας.

(Διακοπή)

Απ. Εγώ... είμαι ένας άνθρωπος, ο οποίος, με βλέπεις για πέντε λεφτά είμαι... μα να με βλέπεις πενήντα χρόνια. Αυτός που είμαι για πέντε λεφτά, είμαι πενήντα χρόνια. Δεν προσποιούμαι, δεν κρύβω τίποτα, λέω την αλήθεια, ο χειρότερος να 'μαι, θα πω την αλήθεια, ότι αυτό το σφάλμα έκανα εγώ και δε μ' αρέσει. Αυτός ήταν ο Μανουράς και είναι και θα είναι, μέχρι να ζω.

Ερ. Ναι.

Απ. Λέω την αλήθεια, είμαι ρεαλιστής... μα δε μπα να 'ναι πατέρας μου, δε μπα να 'ναι αδερφός μου, δε μπα να 'ναι η μάνα μου, δε μπα να 'ναι η γυναίκα μου, δε μπα να 'ναι τίποτα.

Ερ. Ναι.

Απ. Το κακό θα το πω, δε μ' αρέσει η προσβολή... και δεν την προκαλώ ποτέ μου. Αυτό το πράμα έχω στη ζωή μου και μόνο. Δε μ' αρέσει η προσβολή... ε... είμαι δηλαδή πολύ... πολύ δύσκολος άνθρωπος. Για να με προσβάλλεις, είμαι επικίνδυνος. Και πατάω σαν το γάτι, πάντα να μην προσ... να μην προκαλέσω τον άλλον. Ε, όλοι κάνουμε σφάλματα ας πούμε 'ντάξει, αλλά για να προκαλέσεις τον άλλον ας πούμενε, έτσι ας το πούμε, θα χάλιαγατώρα χωρίς να υπάρχει λόγος α, καλλιά να κόψω τη γλώσσα μου.

Ερ. Ναι.

Απ. Και στο επάγγελμα μου πάνω, δεν έκατσε κανένας στο καφά μου, ποτέ. Δε θα μπορούσε δηλαδή άγρια να μου πει: « Παίξε, ρε», ξέρω 'γω. Α, όλα κι όλα. Εμένα τσαμπουκά δε θα μου κάνεις ας πούμε. Έτυχα πολλές φορές να πούμενε, που δε θέλω να τις πω τις περιπτώσεις αλλά δεν επέρασε η μπογιά τους κανενός. Διότι δεν εκοίταγα ότι θα χάσω τη δουλειά μου γιατί... είπα και μία κουβέντα. Όχι κύριε, εγώ είμαι καλλιτέχνης, θα με σεβαστείς, να σε γλεντήσω, να σε διασκεδάσω και δες κάμε μου μπαξίσι δες μη κάμεις. Δε σε επιβάλλω εγώ να κάμεις μπαξίσι. Μη με ενοχλήσεις όμως, μη μου πεις καμιά κακή κουβέντα διότι το κέφι είναι το πιο ευαίσθητο πράμα στον άνθρωπο κι όταν του το χαλάσεις πάει και τελειώσει. Αν μέθυσες κι αν δες να κάμεις εσο... πήγαιν' όζω, να 'πα να κάμεις οτιδήποτε επαέ. Ο κόσμος γλεντίζει. Εντάξει, χερονομίες από φίλους ξέρω 'γω: «Γεια σου ρε Μανουρά, γεια σου μωρε Ξυλούρη, γεια σου και ξέρω

‘γω», όλ’ αυτά, εντάξει αλλά δε μ’ άρεσε να μου κάμεις... να μ’ απειλήσεις, δε μ’ άρεσε αυτό το πράμα, σε όλη μου την καριέρα και γι’ αυτό και δεν έκατσε και κανείς στο καφά μου εμένα. Μπορεί να ’χασα, απ’ το χαρακτήρα μου γλέδια αλλά ήμουν αυτός. Εγώ είμαι καλλιτέχνης να αφήσεις να σου παίξω, να σε γλεντήσω. Ό,τι θες να κάμεις, αν μεθύσεις ή αν δε μεθύσεις ή αν έχεις φασαρία με κανέναν μια - δυο φορές, να πας να τις λύσεις αλλού, όχι εδώ με το λυράρη. Τι σου φταίει ο λυράρης; Άμα σου... μου πεις παίζε μου και δε σου παίζω, τότε να μου πεις: «Γιατί δε μου παίζεις;» Τότε μάλιστα. Είναι ορισμένοι, σου κα... θέλουν να κάμουνε τους λυράρηδες ας πούμενε, ε... караγκιόζηδες και παίζουν όπως θέλουνε. Ε, δεν είναι έτσι. Μα μιλάμε για καλλιτέχνες, όχι βέβαια για...’ντάξει.

Ερ. Ναι.

Απ. Ενώ υπήρχανε ορισμένα ας πούμενε, ελαφριάς μορφής...

Ερ. Έχετε μαθητές, έχετε βγάλει μαθητές;

Απ. Δεν παραδέχομαι τη σχολή.

Ερ. Αλλά και ασχέτως σχολής, υπάρχουνε μιμητές σας, ας το πούμε έτσι, με την καλή έννοια, να θέλουνε να μοιάσουνε στου Μανουρά το παίξιμο, τη λύρα;

Απ. Ε, ναι, αλλά εδώ είναι ας πούμενε, όχι μόνο σε μένα αλλά και στου Κλάδου και στο Σκορδαλό και στο Σηφογιωργάκη και στο Γεράσιμο και στον καθέναν καλό ας πούμενε λυράρη, να τον εμιμηθούνε, αν μπορούνε, εντάξει, άμα δε μπορούνε όμως; Τι να του κάνω εγώ;

Ερ. Γιατί είσαστε εναντίον της σχολής;

Απ. Διότι ο άνθρωπος, προπαντός ο καλλιτέχνης πρέπει να το ‘χει έμφυτο, δε μαθαίνεις ούτε με νότες τη λύρα, γιατί η λύρα έχει νότες αλλά δεν εκτελούνται, διότι πάει στο έντεχνο ύστερα. Ενώ το... η κιθάρα, το πιάνο, το μπουζούκι, το λαγούτο έχει νότες, μπορεί να τις παίζεις. Στη λύρα δεν μπορεί να τις παίζεις. Διότι γίνεται έντεχνο ύστερα. Δηλαδή φερ’ ειπείν παίζω εγώ:

Τιρα-ριρα-ριρα-ριρα-ρον. (Τραγουδάει με τιρα-ριρα-ρίρα-ριρα-ρον, πιο αργά)

Ενώ άμα το παίζω με νότες, θα το παίζω:

Τιμ-τα-ρι-ρα-ρι-ρα-ρι-ρα-ρο. (Τραγουδάει κοφτά, συλλαβιστά και αργά)

Εκεί σκοτώνεται ας πούμενε, κατάλαβες; Δηλαδή ούτε το δοξάρι μπορείς να χατζοπηθήσεις, ούτε...

Ερ. Πώς το λέτε να το...;

Απ. Χατζοπηθήσεις.

Ερ. Δηλαδή;

Απ. Χατζοπηθάει, έτσι.

(δείχνει με τα χέρια του) Κατάλαβες;

Ερ. Τακ-τακ-τακ.

Απ. Ε, ναι.

Ερ. Α, μάλιστα. Ε, το...

Απ. Έχει πολλά μυστικά η μουσική.

Ερ. Το παρατσούκλι σας Κουρκουτάκης, από πού βγήκε;

Απ. Τον πατέρα μου τον έλεγαν Κουρκούτη. Ε, και μένα Κουρκουτάκη. Εάν ρωτήξεις τώρα στα Ανώγεια, το Μανόλη το Μανουρά, είμαστεν εδώδεκα στη οικογένειά μας. Αν δεν πεις τον λυράρη, άμα πεις τον Κουρκουτάκη αμέσως...

Ερ. Είχε...

Απ. Και στο Ηράκλειο, κι ο νομός Ηρακλείου με ξέρει Κουρκουτάκη.

Ερ. Είχε κάποια σημασία με το όργανο το Κουρκούτας; Και το Κουρκουτάκη;

Απ. Όχι, όχι, όχι, όχι. Τον πατέρα μου τον έλεγαν Κουρκούτη επειδής έπαιζενε ο πατέρας του κι αυτουνού... τριάντα εννιά κι έλεγε, έλα Γκελ Κουρκουτή, Κουρκούτη του λέει να πάει το Κουρκουτάκη. Έμεινεδηλαδή το Κουρκουτάκη, άπαξ και μεγάλωσε τον έλεγαν Κουρκούτη, εμένα μου 'μεινε Κουρκουτάκη.

Ερ. Μάλιστα.

Απ. Εμείς οι Ανωγειανοί το 85% έχουμε παρατσούκλια, ονόματα δε λέμε. Όπως έχω βγάλει και μια μαντινάδα τελευταία, είναι πολύ σωστή βέβαια, την είπα στην τηλεόραση. Είπα δυο μαντινάδες από... μια για την παλιά εποχή και μια για την καινούρια. Γι' αυτό σου λέω όπου τα λέω εγώ να πούμενε, όπου και να 'μαι ... και με χειροκρότησε και ο... ήμασταν μαζί με το Σηφογιωργάκη και με το Μαργογιάννη και με το Γεράσιμο, όπου και να 'μαι θα πω την αλήθεια, όπως το αισθάνομαι, χωρίς να θίγω κανέναν και

θε να στο κάνουνε να μη το κάνουνε. Μου λέει ο Γαργανουράκης που είχεν εκπομπή και μου λέει: «πώς βλέπεις τη ζωή;» λέω: «θολό ποταμό». Λέει: «Γιάντα»; Λέω το ακριβότερο πράγμα που υπάρχει σήμερα στη αγορά είναι οι αρβίλες που θάνουν οι γυναίκες με μια πιδαμή ντακούνια, με βαστάλια και ξεστρουμπουδούντε και σπουν τα πόδια τωνα και χάνουνε τη... την φυσική ντων ομορφιά που των έδωκεν η φύση, οι αρβίλες του λέω που τσι θάναμε μία φορά και θγάναμε, με συγχωρείτε, την λουτσές απ' τα χοίρια, αυτές του λέω έχουνε την πέραση, λες τις θυγατέρες τώρα «πού πας»; Λέει: «Μη σε νοιάζει». «Πού μωρή ήσουν»; «Ντα ίντα σε νοιάζει»; Ε, μ' αυτές τις συνθήκες, του λέω, μπορείς να στήσεις οικογένεια, να κάμεις σπίτι, να κάμεις περιουσία, να... υποστηρίξεις στρατό, να υποστηρίξεις πατρίδα και ξέρω 'γω κι αυτά, του λέω, αυτά είναι μπουρδες. Και θα πεις δυο μαντινάδες, για να συγκρίνουν τη μιαν εποχή με την άλλη.

Ερ. Ναι.

Απ. Την παλιά με την καινούρια. Σαν έλεγες λόγω τιμής τα παλιά τα χρόνια, το 'φταξα εγώ. Εγώ το 'φταξα. Σαν έλεγες λόγω τιμής η τα παλιά τα χρόνια, χωρίς λεφτά εγόραζες, λιόφυτα και μπαλκόνια, μ' ένα λόγω τιμής, ούτε συμβολαιογράφοι, ούτε τίποτα. Ήταν έτσι πράγματι. Και φτιάξανε μιαν εποχή που ονόματα δε λένε, μόνο γροικάς πού πας εκεί, μωρέ μαλακισμένε. Δεν έχουν δικό τους όνομα. «Ρε μαλάκα», μιλάμε πολιτισμένοι, «ρε μαλάκα», μα ίντα ... «μαλάκα, μαλάκα, μαλάκα, μαλάκα...».

Ερ. Ναι. Ευχαριστούμε κύριε Μανουρά...

Απ. Εδώ τελειώσαμε;

(Γελάει)

Ερ. Σας κουράσαμε...

Ερ. Να 'στε καλά πάντα.

Ερ. Να 'στε καλά.

Απ. Επίσης, να 'στε καλά κι εγώ ευχαριστώ για την προτίμηση που... μου κάματε κι εμένα...

Ερ. Ελπίζουμε να σας ξαναδούμε, σύντομα.

Απ. Και... ο Θεός να βάλει τη χέρα του για πολλά πράματα, για πάρα πολλά πράματα, διότι έχουμε ξεστρατήσει. Σεβασμός δεν υπάρχει σήμερα, το στολίδι της ψυχής του ανθρώπου είναι ο σεβασμός. Όταν σέβεσαι τον εαυτό σου, σέβεσαι και τον άλλο, όταν δε τότε σέβεσαι τσι μετράς με το δαχτύλι ύστερα τους ανθρώπους. Εμείς οι παλαιοί ζήσαμε καταστάσεις πολεμικές, φτώχειες, πείνες, κακό αλλά εσεβόμασταν ο ένας τον άλλον. Τώρα ούτε πατέρας πάει μπροστά, ούτε αδερφός πάει μπροστά, ούτε τίποτα δεν πάει μπροστά να πούμε, δε σέβεται κανένας τον άλλον. Ελάχιστοι είναι αυτοί που τους μετράς με το δαχτύλι σου.

Ερ. Μάλιστα.